

Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu

Hinnang FSC 2025 standardile

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT)

**Läänemaa - Lembit Tõns
Virumaa - Rando Pajula
Saaremaa - Kristjan Moora
Järvamaa - Erik Perlin
Pärnumaa - Valdeko Allik
Viljandimaa - Veiko Kuusik**

25.06.2025

Sisukord

Sisukord	2
Seletuskiri	7
Alusmaterjalid:	7
1. Eessõna ja lähtepositsioon	7
2. FSC EPKT õiguspõhine identiteet ja esindusõigus	7
3. Põhilised riskid standardi rakendamisel	8
4. FSC EPKT ettepanek: dialoogi jätkamine ja valmisolek	8
5. Kokkuvõte	9
Sissejuhatus	9
FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT) Tutvustus	11
Asutamine ja eesmärgid	11
Õiguslik ja väärtuspõhine alus	11
FSC EPKT Seisukoht ja järelused:	12
Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu üleskutse:	14
Selgitused kogukonna mõistete kohta:	14
1. Päritolu ja kujunemine	14
2. Õigused ja tunnustatus	16
3. Otsustusmehhanismid	16
4. Vastuolu tuum	16
5. Praktiline näide Eesti kontekstis	17
Kategooria: Juhtimine ja keskkonnakaitse	18
Indikaator 15 – Tervikanalüüs ja FSC EPKT seisukoht	18
Indikaatori sisu:	18
FSC EPKT hinnang – põhiprobleemid ja riskid:	18
1. Majandustaristu on pöördumatult muutnud loodusmaastikke	18
2. Taristu rajamine toimub väljaspool kaitsealasid peaaegu täieliku kontrollita	18
3. Rekonstrueeritav taristu tekitab juurde uusi häiringualasid	18
4. Keskkonnamõju eelhinnang on vormitāide, mitte sisuline kaitsevahend	19
Terminoloogiline probleem:	19
FSC EPKT ettepanekud riskide leevendamiseks:	19
1. Inventeerimiskohustus enne iga taristuprojekti planeerimist	19
2. Looduslike veesüsteemide puutumatus	19
3. Tee-ehituse ja kuivenduse mõjuala tuleb määrata laiemalt	19
4. Keskkonnamõju eelhinnangu sõltumatu tõendamine	19
5. Tööde dokumenteerimise ja jälgitavuse nõue	20
6. Monokultuuri ja sirge teeprintsipi vältimine	20
Järeldus:	20
FSC EPKT seisukoht:	20
Kategooria: Kolmandate isikute õigused	21

Indikaator 42 - Põlisrahvaste õigustega seotud seadusandlikud nõuded	21
1. FSC EPKT Seisukoht	21
1. Indikaator 42 peegeldab õiget suunda, kuid selle täitmine Eesti kontekstis on tõsiselt takistatud:	21
2. FSC Eesti standardi ajalugu kinnitab põlisrahvaste õiguste süsteemset eiramist:	21
3. Tänane olukord: puudub siseriiklik tunnustus Eesti põlisrahvastele:	21
4. FSC EPKT hinnangul on Indikaator 42 Eesti kontekstis täna SUURE RISKIGA, sest:	21
2. FSC EPKT Ettepanekud indikaatori 42 parandamiseks	21
1. ÕIGUSLIKE RISKIDE VÄHENDAMINE	21
2. Rakendusmeetmed standardipõhisel sertifitseerimisel	22
3. Rahvusvaheline ja kohalik tõlgendus	22
4. Lõppseisukoht	22
Indikaator 43 - Põlisrahvaste õigusi, sealhulgas maaomandit ja -haldust, austatakse ja järgitakse FPIC põhimõtete kohaselt.	24
1. Taust ja FSC EPKT ühisseisukoht	24
2. Riskide üldkirjeldus ja vastasseis	24
3. FSC EPKT ettepanekud riskide maandamiseks ja FPIC rakendamiseks indikaatori 43 raames	24
1. Põlisrahvaste identifitseerimine:	24
2. FPIC mehhanismi loomine ja rakendamine:	24
3. Põlisrahvaste territooriumite kaardistamine:	25
4. Järelevalve ja jälgimine:	25
5. Sanktsioonid rikkumiste korral:	25
6. Haridus ja koolitus:	25
IV. Kokkuvõte	25
Indikaator 44 - Pärimusrahvaste õigustega seotud seadusandlikud nõuded	26
1. Terminoloogiline segadus ja väärtõlgenduste oht	26
2. Traditsiooniliste ja põlisrahvaste huvide võimalik vastandumine	26
3. Eesti seadusandlus ei taga põlisrahvaste õigusi	26
4. FSC EPKT ettepanekud indikaatori muutmiseks	27
Indikaator 45 - Traditsiooniliste rahvaste õiguste ja FPIC põhimõtete rakendamine	28
1. Rahvusvahelise õiguse üksikasjalikud sätted	28
ILO konventsioon nr 169:	28
ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioon (UNDRIP):	28
Euroopa Parlamendi resolutsioon 2018/2002(INI):	29
2. Põlisrahvaste Maade kommertskasutus	29
3. Oht: mõiste „traditsiooniline rahvas“ kui õiguste lahustaja	29
4. FSC EPKT ettepanekud Indikaatori 45 täiendamiseks	29
Indikaator 48 - Suhtlemine põlisrahvaste, traditsiooniliste rahvaste ja kohalike kogukondadega toimub lugupidavalt ja kultuuriliselt sobival viisil	31
1. Olukorra kirjeldus ja tuvastatud riskid	31

2. Rahvusvahelised õiguslikud alused	31
UNDRIP artiklid:	31
ILO C169 artiklid:	31
Euroopa Parlamendi 2018 resolutsioon (2018/2002(INI)):	32
3. FSC EPKT seisukohad ja ettepanekud	32
3.1. Suhtlusprotokollide kohustuslikkus	32
3.2. Kohustus käsitleda vaidlusi õiguskaitse käigus	32
3.3. Põlisrahvaste omaalgatusliku enesemääratlemise austamine	32
3.4. Looduslike pühapaikade puutumatus	32
3.5. Avaliku ja vaba meediadokumentatsiooni lubamine	32
4. Järeldus	32
Kategooria: Kaubandus ja transport	33
Indikaator 50 - Vastavus kaubanduspiirangutele ja sanktsioonidele ning põlisrahvaste õigus rahvusvahelise kaubanduse tulule	33
1. Olukorra kirjeldus ja laiendatud riskituvastus	33
2. Rahvusvahelised õiguslikud alused põlisrahvaste kaubandusõigusele	33
ILO 169 konventsioon:	33
UNDRIP:	33
Euroopa Parlamendi 2018 resolutsioon (2018/2002(INI)):	34
3. Täiendatud riskituvastus FSC standardi rakendamise kontekstis	34
4. FSC EPKT ettepanekud Indikaatori 50 täiendamiseks	34
4.1. Põlisrahvaste tulusaamise kohustus	34
4.2. Majandusmudeli vaba kujundamise õigus	34
4.3. Turulepääsu mehhanismid põlisrahvaste toodangule	34
4.4. Lepingute läbivaatamine	35
5. Järeldus	35
Kategooria: Metsade raadamine ja degradeerumine	36
Indikaator 55 - Tavapärase metsanduspraktika negatiivne mõju pärimusrahvaste õigustele ja väärtustele on välistatud.	36
Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):	36
Traditsiooniline metsakasutus:	36
Tänapäevane praktika ja sellega seotud ohud:	36
Täiendavad riskitegurid:	37
Järeldus:	37
Indikaator 56 - Loodusliku metsa ümberkujundamist muuks maakasutuseks peale põllumajandusmaa pole alates 31. detsembrist 2020. toimunud.	38
Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):	38
Põlisrahvaste ja kogukondade vaatepunktist:	38
Riski leevendamise meetmed – FSC EPKT ettepanekud:	39
Järeldus:	39
Indikaator 58 - Kõrge bioloogiline mitmekesisus, sealhulgas globaalsel, regionaalsel või riiklikul tasandil olulised endeemsed, haruldased ja ohustatud liigid on tuvastatud ja säilitatud (HCV1).	

Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):	40
Ahelreaktsioon ja teadmatust:	40
FSC EPKT seisukoht:	41
Riski leevendamise meetmed – FSC EPKT ettepanekud:	41
1. Kohustuslik HCV inventuur enne iga raiet	41
2. Raiepäeviku pidamise kohustus	41
3. Tööde ja materjalide akt	41
4. Linnurahu kinnitus eraldi vormina	41
5. Põlisrahvaste teadmiste ja kogukondliku kontrolli kaasamine	42
6. HCV väärtuste kordushindamine iga 5 aasta järel	42
Järeldus:	42
Kategooria: Kõrged kaitseväärtused	43
Indikaator 60 - Haruldased ja ohustatud ökosüsteemid ja elupaigad on teada ning kaitstud või säilitatud (HCV3).	43
Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):	43
„Uuendusraie“ kui eksitav mõiste:	43
Natura metsaelupaigad ja vääriselupaigad – andmeteta kaitse on näiline:	43
Vääriselupaikade süstemaatiline häving:	44
FSC EPKT seisukoht – ökosüsteemide säilitamine ei ole võimalik eksitava süsteemiga:	44
Ettepanekud ja nõuded:	44
Järeldus:	45
FSC EPKT seisukoht on selge:	45
Indikaator 61 - Looduslikud elutalitlused on tuvastatud ja kaitstud	46
Riski kirjeldus	46
FSC EPKT seisukohad riskiindikaatori 61 kohta	46
1. Põlisrahvaste õigused elutalitlusele	46
2. Kuivendussüsteemid kui süsteemne oht	46
3. Infrastruktuur kui elutalitluse katkestaja	47
4. FPIC-põhimõtte rakendamine loodustalitluse säilimiseks	47
5. Ettepanekud riskihindamise metoodikale	47
Indikaator 62 - Kohalike kogukondade ja põlisrahvaste majanduslik ja kultuuriline sõltuvus metsamaast on arvesse võetud	48
Riski kirjeldus	48
FSC EPKT seisukohad riskiindikaatori 62 kohta	48
1. Õigus elatusallikale oma maal	48
2. Eelistus osalemiseks metsade majandamisel	49
3. Püsimetsade ja segametsade eelistus	49
4. Traditsioonilised palkehitised ja hajaasustus	49
5. Ettepanekud riskihindamisele	49
Õiguslik raamistik ja riskide leevendamise meetmed	50

Riskitase: Kõrge	50
Indikaator 63 - Põlisrahvaste, kohalike kogukondade õigused & HCV6 kaitse	51
1. Indikaatori sisu	51
2. Riski kirjeldus	51
2.1 Seadusandluse puudujäägid	51
2.2 FPIC protsessi struktuuri lüngad	51
2.3 Kaardistamise piiratus	51
2.4 Standarditega mittesüsteemne kooskõla	51
2.5 HCV6 spetsiifilised riskid	51
3. Rahvusvaheline kontekst	53
4. Üldised leevendusmeetmed	53
1. Seadusandliku baasi tugevdamine	53
2. FPIC raamistik	53
3. PGIS-põhine kaardistus	53
4. HCV6-riskiplokk ja planeerimine	53
5. Auditeeritavus ja seire mehhanismid	53
6. Koolitus & teadlikkuse tõstmine	53
7. Auditeeritav FPIC-leping	53
5. Kokkuvõtte tabel	54
FSC EPKT Ettepanek – Karistusseadustiku täiendamiseks:	55
Taust ja juriidiline alus	55
Põhjustused ja mõju	55
Kokkuvõte	55
FSC EPKT Ettepanek SEADUSEELNÕU algatamiseks	56
SELETUS:	56
Alternatiivkaristused põlisrahvaste liikmetele	56

Seletuskiri

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkonna (FSC EPKT) SELETUSKIRI FSC Eesti metsamajandamise standardi FSC-STD-EST-01-2025-ET vastuvõtmisega seotud riskide hindamise kohta.

Saajad: Raimo Pajula (Tallinna Ülikool) Jaana Merisaar (Tallinna Tehnikaülikool) Ahto Kaasik (Hiite Maja Sihtasutus) Martin Küttim (Tallinna Ülikool) Indrek Saar (Tallinna Ülikool) Liisa Küttim (Tallinna Ülikool)

Alusmaterjalid:

- Juhtrühma algatatud veebipõhisel seminaril kogetu
- Juhtrühma riskihindamise küsimustik
- Rahvusvahelise FSC baasdokumendid
- FSC Eesti ajutine metsamajandamise standard
- FSC-STD-EST-01-2025-ET lõppversioon
- Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu seltsinguleping (Järvamaa, Koeru, 17. mai 2025)
- Koostöökogu liikmesmaade enesemääramised, deklaratsioonid ja vastastikused tunnustuskirjad
- ILO 169, ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioon, Euroopa Parlamendi 2018. aasta resolutsioon

1. Eessõna ja lähtepositsioon

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT) osales FSC Eesti juhtrühma riskihindamise protsessis piiratud ettevalmistusajaga, kuid pidas vajalikuks esitada esialgse hinnangu FSC-STD-EST-01-2025-ET standardi vastuvõtmisega seotud riskide kohta. Me mõistame täielikult, et tegemist on mitmetahulise ja vastutusrikka protsessiga, mis kulmineerub 12-kuulise ülemineku perioodi jooksul.

Meie seisukoht on, et Printsipi nr 3 (Põlisrahvaste õigused) sisuline rakendamine eeldab **sidusrühmade eelnevat, vaba ja teadlikku nõusolekut (FPIC)**. Ilma selleta ei saa põlisrahvaste õigused FSC standardis realiseeruda rahvusvahelistele põhimõtetele vastavalt.

2. FSC EPKT õiguspõhine identiteet ja esindusõigus

FSC EPKT tegutseb Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu koosseisus, mis moodustati 17. mail 2025 Järvamaal, Koerus Saaremaa, Läänemaa, Virumaa, Pärnumaa, Järvamaa ja Viljandimaa põlisrahvaste esinduskogude otsusel. Seltsingu lepingu alusel on FSC EPKT-l õigus esindada nende Maade põlisrahvaid FSC protsessides ja esitada seisukohti, mis tulenevad rahvusvaheliselt tunnustatud õigustest:

- enesemääramise õigus (UNDRIP art 3);

- õigused oma maadele, loodusressurssidele ja vaimsele pärandile (ILO 169, UNDRIP, Euroopa Parlamendi resolutsioon);
- kogukondlik osalus ja FPIC kohustuslikkus kõikides arenguplaanides.

3. Põhilised riskid standardi rakendamisel

3.1. FPIC-põhimõtte ebapiisav tagamine Printsip nr 3 rakendub vaid siis, kui standardisse on selgelt integreeritud sidusrühmade enesemääratud esindusorganite kaudu antav eelnev vaba ja informeeritud nõusolek. Risk on kõrge, kui:

- FPIC rakendatakse formaalselt, mitte sisuliselt;
- kogukondi kaasatakse alles otsustusprotsessi lõppfaasis;
- puudub võimalus otsuseid peatada või muuta.

3.2. Pühapaikade kaitse ebapiisavus Oleme varem osutanud, et:

- riiklik kaitse hõlmab vaid osa pühapaiku;
- 0,07% Eesti metsamaast on kaitseta kaardistatud pühapaigad;
- RMK on korduvalt ignoreerinud Maavalla Koja ja Hiite Maja teadlikke ettepanekuid;
- FSC sertifikaadiga ettevõtetes on toimunud lageraiet isegi kaitsealustes pühapaikades.

3.3. Kogukondliku osaluse formaalsus Kui kogukondlikke huve esindavad üksnes eksperdid või ametlikult määramata isikud, on oht, et otsustusprotsesside tegelik subjekt – põlisrahvas – jäetakse kõrvale.

4. FSC EPKT ettepanek: dialoogi jätkamine ja valmisolek

Me väljendame soovi osaleda aktiivselt FSC Eesti standardi elluviimisel ja riskide maandamisel. Meie panus sõltub sellest:

- kuivõrd on tagatud koostöö õigustatud põlisrahvaste esindajatega;
- kuivõrd on võimalik standardi rakendamisel arvestada kultuurilise, keelelise ja vaimse tähendusega paikade säilimisega;
- kuivõrd võimaldatakse põlisrahvaste enda ekspertidel ja kogukondlikel esindajatel osaleda alalises järelevalves.

FSC EPKT kavatseb luua omapoolseid asutusi ja algatusi, mis võimaldavad:

- teavitada kogukondi;
- dokumenteerida FPIC-protsesse;
- osaleda standardi rakendamise auditeerimises

5. Kokkuvõte

Kuigi meile antud ajaraam (kuni 25.06.2025) oli lühike, tegime kõik endast oleneva, et tuvastada esimesed põhimõttelised kitsaskohad ja riskid. FSC EPKT kutsus juhtrühma ja teisi osapooli üles jätkama dialoogi. Soovime ühiselt tagada, et FSC-STD-EST-01-2025 ei jää formaalseks, vaid toimiks tõelise kaitse- ja õiglusmehhanismina Eesti metsade ja kogukondade hüvanguks.

Sissejuhatus

FSC riskihinnangus "Riskid kogukondadele" kajastub riskihinnangute puhul võimalus näha riigi territooriumit ka teisiti, kui unitaarriigina, see tuli välja ka eelnevatel veebikoosolekutel, kus küsimusele riskide hindamise territoriaalsuse põhimõtete kohta FSC määratlustes saime vastuse, et FSC reeglid ei näe ette vajadust lähtuda Eesti kohta unitaarriigi põhimõttest, kuid FSC Eesti on selle oma töökorralduses aluseks võtnud.

Tegemist on meile vastuvõetamatu või vaieldava suhtumisega, sest riigi territooriumi käsitletakse unitaarriigi tervikut ühtlaselt võetuna, mitte põlisrahvaste ajaloolisi territooriume aluseks võttes, sest põlisrahvaste Maad ei moodusta ühtset tervikut, vaid jaotus on konföderatiivne. Vajame sellel suunal jõulist seisukohta, sest unitaarriiklik seisukoht saab hinnata riskid tervikuna madalaks olukorras, kus mõnel põlisrahva Maal on riskid ületatud mastaapsete metsa üleraietega, kuid muudel riigi territooriumil asuvatel Maadel on hävitustöö toimunud varasemalt, ehk enne FSC põlisrahvaste peatüki lisamist Eesti rahvuslikku standardisse või esineb seal rikkumisi statistiliselt vähem.

See, et riigi ja erametsi käsitletakse võrdsetel alustel on meile soodus, sest riigimetsades toimuvat on meil lihtsam mõjutada ja nendest ka oma osa saada, kuid erametsade kui eraomandi suhtes on asi hoopis keerulisem, sest siin puutume me kokku väikekodanlike arusaamadega "pühast ja puutumatust" eraomandist. Meie peame arvestama eelkõige seda, et eraomand on vägagi erinevalt juriidiliselt vormistatud, kusjuures Eesti seaduste järgi puuduvad piirangud selle suuruse ja kuuluvuse kohta omanike kodakondsusest lähtuvalt. Eksitav on arusaam eestiaegsest omandist, kus talumaade hulka kuuluv metsamaa asus valdavalt talu lähistel ja kohalik kogukond täpselt teadis, kelle metsaga tegu oli.

Tänases Eesti Vabariigis on sellisest omandist vähe järel ja metsaomanik ka õigusjärgsena enamusel juhtudel ei ole enam seotud talupidamisega, mille osaks oli ka oma talumetsa majandamine.

Eelmine ja ühtlasi ka esimene FSC Eesti riskihindamine teostati 2017. Selles pole võetud arvesse põlisrahvaste õigustega arvestamist, sest "täiesti demokraatlikult" jäadi alla metsaomanike (sealhulgas RMK) ja metsatöösturite huvidele, kuid selleks ajaks oli

põlisrahvaste liikumine algusjärgus ja ennast omal kombel olid põlistena määranud Seto ja Haani põlisrahvad, kuid teinud seda ilma õigusteta omale Maale.

Tänaseks on lisandunud Koostöökokku kuuluvate Maade põlisrahvad, kes on end määranud ka õiguslikult ja sotsiaalselt, mitte ainult antropoloogiselt ja etnograafiliselt.

Sellega oleme olukorras, kus üleminekuajal kehtib Eestis NEPConi ajutine metsamajandamise standard kus on FSC printsiipi nr. 3, mis puudutab põlisrahvaste õigusi ja selle kriteeriumeid pole võimalik rakendada, sest indikaatorites toodud põhjendused tuginevad unitaarriiklikule kodanikuühiskonna käsitlesele, mis on oma poliitilise iseloomu tõttu vastuolus rahvusvahelise õiguse, sealhulgas FSC PIPC põlisrahvaste määratlusega.

Selles kõlab kõigi nelja kriteeriumi arvestamata jätmisel järgmine sõnastus: "Kriteerium hinnatud mitte rakendatavaks kuna eestlased on Eestis põlisrahvas!"

Järgneb väljavõte "NEPConi ajutine metsamajandamise standard Eestis 2014:

PRINTSIIP 3 - PÕLISRAHVASTE ÕIGUSED

Seaduslik omandiõigus ja/või kasutusõigus metsamaale on selge, seaduslikult vaidlustamata ja dokumentaalselt tõestatud.

3. 1 Põlisrahvad säilitavad kontrolli metsa majandamise üle nende maadel ja territooriumidel, välja arvatud juhul, kui nad delegeerivad oma otsustusõiguse vabatahtlikult ja teadlikult mõnele teisele subjektile. Kriteerium hinnatud mitte rakendatavaks kuna eestlased on Eestis põlisrahvas.

3. 2 Metsa majandamisel ei ohustata ega vähendada otseselt ega kaudselt põlisrahvaste omandiõigust või neile kuuluvaid loodusvarasid. Kriteerium hinnatud mitte rakendatavaks kuna eestlased on Eestis põlisrahvas.

3. 3 Metsamajandajad teevad põlisrahva abiga kindlaks viimase jaoks erilise kultuurilise, ökoloogilise, majandusliku või usundilise tähendusega paigad ning tunnustavad ja kaitsevad neid. Kriteerium hinnatud mitte rakendatavaks kuna eestlased on Eestis põlisrahvas.

3. 4 Põlisrahvale makstakse hüvitist metsasaadustega või metsade majandamisega seotud traditsiooniliste teadmiste kasutamise eest metsatöodel. Hüvitise suuruse osas tuleb enne metsatööde alustamist saavutada ametlik kokkulepe, mis eeldab põlisrahva vabatahtlikku ja teadlikku nõusolekut. Kriteerium hinnatud mitte rakendatavaks kuna eestlased on Eestis põlisrahvas.

Eelnev kirjeldus näitab äärmiselt vastuolulist olukorda uue metsamajandamise standardi FSC-STD-EST-01-2025-ET kehtestamisel ja nõuab kõigilt osapooltelt erilisi pingutusi standardi jõustamisele järgnevale üleminekuperioodiks valmistumisele.

Põlisrahvaste ja FSC EPKT selgitused, osalus ja ettepanekud FSC Eesti Vabariigi metsamajandamise standardi jõustamisele järgnevas üleminekuperioodiks valmistumisel.

Arvesse võttes lühikest aega kõikidele riskihinnangutele ja leevendusmeetmetele põhjalike vastuste andmiseks etteantud tähtaega 25.06.2025 anname selgitused, määrame ära oma osaluse ja teeme esialgsed ettepanekud, mis võimaldavad Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu poolt asutatud toimkonnal osaleda FSC Eesti tegevuses.

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT) Tutvustus

Asutamine ja eesmärgid

Seltsing Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu otsustas 18.06.2025 toimunud koosolekul asutada toimkonna nimetusega FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond, lühendatult FSC EPKT, järgmiste eesmärkidega:

1. Tagada Eesti Põlisrahvaste Koostöökogusse kuuluvate Maade (Virumaa, Läänemaa, Saaremaa, Pärnumaa, Viljandimaa ja Järvamaa) põlisrahvaste parem ja otsesem kaasamine FSC Eesti Vabariigi Metsamajandamise 2025 standardi jõustamisel ja rakendamisel.
2. Osaleda aktiivselt FSC standardi riskihindamises, sealhulgas riskide tuvastamises ja leevendusmeetmete ettepanekute koostamises, arvestades FPIC (vaba, eelnev ja teadlik nõusolek) põhimõtteid.
3. Esindada Põlisrahvaste Koostöökogu seisukohti FSC Eesti sotsiaalkojas
4. Edendada koostööd Rahvusvahelise FSC ja selle allasutustega, samuti teiste maailma põlisrahvaste esindajatega FSC standardi täitmisel.
5. Esindada ametlikul tasemel Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu ja FSC EPKT seisukohti EVT Põlisrahvaste Sihtasutuse kaudu.
6. Tõsta üldsuse teadlikkust Eesti põlisrahvaste rollist metsade haldamisel ja kaitsmisel nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil.

Õiguslik ja väärtuspõhine alus

FSC EPKT tegevuse õiguslikuks ja eetiliseks aluseks on:

- Rahvusvaheline Tööorganisatsiooni konventsioon nr 169 (ILO 169);
- ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioon;
- Euroopa Parlamendi 03.07.2018 resolutsioon põlisrahvaste õiguste rikkumise ja maa hõivamise kohta;
- FSC PIPC - põlisrahvaste alalise komitee põhimõtted ja seisukohad
- Eesti Maade põlisrahvaste enesemääramise manifestid, deklaratsioonid ja Maade vahel sõlmitud vastastikused tunnustuskirjad.

Rahvusvahelise FSC Põlisrahvaste Sihtasutuse 01.04.2020 seisukoht Eesti põlisrahvaste kohta on kohandatud lisaks setodele ja võrokestele ka Virumaa, Läänemaa, Saaremaa, Pärnumaa, Viljandimaa ja Järvamaa põlisrahvastele.

Ülesannete täitmine ja koostöövormid FSC EPKT täidab oma eesmärged:

- Koostades riskihindamise dokumente ja täiendusi, mis käsitlevad põlisrahvaste osalemist metsade majandamises;
- Kaasates põlisrahvaste esindajaid ja eksperte kõigist Koostöökokku kuuluvatest Maadest;
- Tehes koostööd ametiasutuste ja teadusasutustega riskide hindamise ja tõendamise küsimustes;
- Pöördudes vajadusel Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja rahvusvaheliste organisatsioonide poole, et saavutada seadusandlikud muudatused põlisrahvaste õiguste tagamiseks.

FSC EPKT eesmärk on tagada, et FSC Eesti standardi rakendamisel ei jääks põlisrahvaste õigused deklaratiivseks formaalsuseks, vaid realiseeruksid vastavalt rahvusvahelise õiguse ja kohalike kogukondade enesemääramise põhimõtetele.

Võrdlev seisukoht: Ajutise 2014a. ja 2025a. standardi põlisrahvaste käsitlemise konflikt NEPConi ajutises metsamajandamise standardis (versioon 19, detsember 2014).

Printsiip 3 "Põlisrahvaste õigused" on hinnatud Eestis "mitte rakendatavaks" põhjendusel, et "eestlased on Eestis põlisrahvas".

Selle määratluse tõttu:

On kogu Printsiip 3 kriteeriumid (3.1–3.4), mis käsitlevad kontrolli metsade üle, loodusvarade kaitset, kultuuripärandi tunnustamist ja traditsiooniliste teadmiste hüvitamist, rakendamine Eestis välistatud.

Põlisrahvaste õigusi kui standardi osa ei hinnatud, riskianalüüsi ega FPIC mehhanisme ei rakendatud.

Samas FSC 2025 uus standard Eesti Vabariigis lähtub Rahvusvahelise FSC Põlisrahvaste Sihtasutuse seisukohast (01.04.2020), mille järgi Eestis on mitmeid põlisrahvaid – sh Virumaa, Saaremaa, Läänemaa jt –, kelle õigused peavad olema FPIC põhimõtte alusel tagatud.

FSC EPKT Seisukoht ja järeldused:

Vanas standardis sisalduv väide, et "eestlased on Eestis põlisrahvas" ei vasta rahvusvahelistele määratlustele ega FSC rahvusvahelise sihtasutuse seisukohale. See on takistanud Printsiip 3 rakendamist ning jätnud põlisrahvad kaitseta.

Uues standardis tuleb kõik Printsip 3 kriteeriumid muuta kohustuslikuks kõigis FSC sertifitseerimistes, mis toimuvad põlisrahvaste Maadel. FSC EPKT näeb vajadust, et ülemineku perioodil (12 kuud) viiakse läbi:

- Kõigi sertifitseeritud alade riskihindamise uuendus, kaasates kohaliku põlisrahva esindajad;
- Tuvastatakse kõik looduslikud pühapaigad ja kultuuriliselt olulised piirkonnad;
- Töötatakse välja mehhanismid FPIC rakendamiseks kõigil uutel metsamajanduse tegevustel;
- Riiklikud institutsioonid kaasatakse seadusandlike muudatuste ettevalmistamisse.

FSC EPKT seisukohalt tuleb eristada "rahvust" (nt eestlane kui Eesti kodanik) ja "põlisrahvast" (rahvas, kellel on ajalooliselt kujunenud maa-ala, kultuuriline järjepidevus ja eriline seos loodusega).

Eesti Põlisrahvaste Koostöökokku kuuluvad Maade rahvad ei oma omaette riiki ja olles vähemuses oleme mittedomineeriv osa Eesti ühiskonnas ning seetõttu on pea võimatu meil oma õigusi realiseerida tavapärasel esindusdemokraatialle tuginevas poliitilises tegevuses. Seetõttu ei ole Eesti põlisrahvaste õigusi võimalik kaitsta ainult Eesti Vabariigi kodanikuõiguste kaudu, vaid põlisrahvad vajavad kaitset läbi eriliste seaduste, nagu ILO C169 ja UNDRIP ette näevad.

FSC EPKT rõhutab, et põlisrahvaste õigused peavad olema mitte ainult dokumenteeritud, vaid ka praktiliselt rakendatavad. 2025. aasta uus standard annab selleks võimaluse, kuid selle rakendamine eeldab varasema arusaama ja õigustühise "eestlased = põlisrahvas" definitsiooni asendamist rahvusvaheliselt tunnustatud ja Maadepõhise määratlusega.

Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu üleskutse:

FSC Eesti riskihinnangutes käsitlema riski, et kogukondlikku nõusolekut võidakse rakendada viisil, mis ei arvesta tegelike põlisrahvaste õigusi ega nende enesemääramist.

Tunnustama ja kaasama ainult neid kogukondi, kes vastavad ÜRO ja ILO169 määratlusele põlisrahva kohta ning on avaldanud enesemääramise tahet (nt Saarlaste Deklaratsioon, Võrokeste Kongress, Koostöökogu Tunnustuslepingud);

Algatama Eesti seadusandlikul tasandil ja tuginedes Euroopa Parlamendi resolutsioonile 03.07.2018 Maailma põlisrahvaste õiguste rikkumise ja maa hõivamise kohta, kus palutakse kõigil riikidel ja eelkõige ELi liikmesriikidel, kes ei ole veel ratifitseerinud ILO konventsiooni nr 169 põlisrahvaste ja hõimurahvaste kohta, seda teha; taunib asjaolu, et seni on konventsiooni ratifitseerinud vaid mõned liikmesriigid; kutsub ELi üles tegema kõik võimaliku oma poliitiliste ja inimõigustealaste dialoogide kaudu, mida peetakse kolmandate riikidega, et ergutada ratifitseerima ILO konventsiooni nr 169, ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni ning jõustama ILO 169 rakendamisega seotud seadusemuudatused, millega FPIC printsiip ja põlisrahvaste õigused oleksid õiguslikult tagatud ning erinevad üldistest kodanikuühiskonna mehhanismidest.

Selgitused kogukonna mõistete kohta:

Vastuolu traditsioonilise kogukonna ja tänapäevase ühiskonnas esinevate kogukondade vahel seisneb eelkõige nende olemuslikes lähtekohtades, toimimisviisides ja õiguslikus tunnustatuses. Järgnevalt selgitame seda mitmest aspektist:

1. Päritolu ja kujunemine

Traditsiooniline kogukond:

- Kujuneb ajaloos järjepidevalt, sageli sajandite või aastatuhandete vältel;
- Seob liikmeid päritolu, esivanemate maa, uskumused, vaimsus, keele- ja kultuuriline pärand;
- On territoriaalne ja piiritletud (liikmelisus põhineb sünnipäral ja kultuurilisel järjepidevusel);
- Tegutseb suulise pärimuse ja tavaõiguse alusel.

Tänapäeva (modernne) kogukond:

- Tekib huvi, eluviisi, ideoloogia või vajaduse põhjal vabatahtliku liitumise teel;
- Võib olla virtuaalne, ülemaailmne või ajutine;
- Ei pruugi olla seotud konkreetse maa-ala ega päritoluga;
- Allub üldjuhul formaalsele seadusandlusele, mitte tavaõigusele.

2. Õigused ja tunnustatus

Traditsiooniline kogukond:

- Rahvusvaheline õigus (nt ILO 169 ja ÜRO põlisrahvaste deklaratsioon) tunnustab neid kui eristaatusega õigussubjekte;
- Neil on kollektiivsed õigused maale, kultuurile, keelele, enesekorraldusele ja arengule;
- Ootab riigilt ja rahvusvahelistelt organisatsioonidelt erikaitset assimileerimise ja marginaliseerimise eest.

Tänapäeva kogukond:

- Omab õigusi üksikisikute kaudu, mitte kollektiivse subjektina;
- Tavaliselt ei oma kollektiivset suveräänsust ega õigust traditsioonilisele territooriumile;
- On sageli sõltuvuslik institutsioonidest, mis selle eksistentsi võimaldavad (nt MTÜ, sotsiaalmeedia platvormid, rahastajad).

3. Otsustusmehhanismid

Traditsiooniline kogukond:

- Otsused tehakse tavapäraselt konsensuslikult või vanemate nõukogu kaudu;
- Otsuste aluseks on kogukonna kogemus, mälu ja vaimsed põhimõtted;
- Rollid on sageli põlvkondlikult edastatavad ja seotud kogukonna terviklikkusega.

Tänapäeva kogukond:

- Otsused tehakse sageli formaalselt hääletades või juhtgrupi tasandil;
- Organiseerumine võib olla horisontaalne või projektipõhine;
- Rollid muutuvad kiiresti ja põhinevad sageli professionaalsusel, mitte identiteedil.

4. Vastuolu tuum

- Traditsiooniline kogukond nõuab õigusi, mis on sügavalt juurdunud ajalukku, maasse ja pärimusse, mistõttu nad ei allu kergesti tänapäeva seadusandluse standardiseeritud raamistikule.
- Tänapäeva ühiskond eeldab, et kõik kogukonnad oleksid võrdselt formaalselt registreeritud, läbipaistvad, vabatahtlikult liitunud ja universaalsete seaduste kohased – mis eirab traditsiooniliste kogukondade eripära ja võib tähendada nende assimileerimist või kaotust.

5. Praktiline näide Eesti kontekstis

Eesti seadused ei tunnusta traditsioonilisi põlisrahvaste kogukondi (nt saarlased, virulased, läänlased, setod) kollektiivsete õigussubjektidena;

Samas loetakse „kogukonnaks“ näiteks mõne asula seltsingut või huviklubi, mis ei ole seotud ajaloolise või põlise identiteediga;

FSC standard püüab arvestada traditsiooniliste kogukondade õigusi (nt FPIC), kuid riigi seadusandlus ei paku selleks kohast raamistikku – seega tekib vastuolu, kus rahvusvahelised standardid eeldavad midagi, mida riigisisised normid ei võimalda.

Kategooria: Juhtimine ja keskkonnakaitse

Indikaator 15 – Tervikanalüüs ja FSC EPKT seisukoht

Indikaatori sisu:

Majandamistegevusega seotud infrastruktuuri arendamine ja hooldamine peab toimuma viisil, mis **minimeerib kahjulikke mõjusid keskkonnaväärtustele**. See hõlmab:

- metsateede rajamist ja laiendamist,
- kuivendussüsteemide (kraavid, truubid, paisud) rajamist ja rekonstrueerimist,
- kõikide nende mõjuala analüüsi ja hindamist.

FSC EPKT hinnang – põhiprobleemid ja riskid:

1. Majandustaristu on pöördumatult muutnud loodusmaastikke

Metsateede ja kuivendussüsteemide rajamine on toimunud:

- ilma piisava HCV hindamiseta,
- sageli **ilma looduslike pinnavormide ja hüdroloogiliste süsteemide säilitamiseta**,
- tuues kaasa **soometsade, allikate ja märgalade hävimise** isegi kaitsealuste elupaikade vahetus läheduses.

2. Taristu rajamine toimub väljaspool kaitsealasid peaaegu täieliku kontrollita

Riiklik planeeringusüsteem ei nõua:

- Natura elupaikade eelnevat kaardistamist väljaspool kaitsealasid, ega vääriselupaikade kaitset, kui need asuvad **erametsas või riigimetsas**.

3. Rekonstrueeritav taristu tekitab juurde uusi häiringualasid

RMK ja teised majandajad rajavad uusi ja laiendavad amortiseerunud kuivendussüsteeme:

- koos **täitematerjali kaevandamise ja ajutiste karjääridega**,
- ilma et hinnataks kogu ahelmõju keskkonnale – nt teeäärsete kraavide mõju allikatele ja nõlvadele.

4. Keskkonnamõju eelhindamine on vormitäide, mitte sisuline kaitsevahend

Praegune süsteem võimaldab koostada **eelhindangu**, mis ei sisalda:

- **rahvusvaheliselt kohustuslikku FPIC-mehhanismi põlisrahvaste aladel,**
- **kogukondlikku vastutust ja kaardistust** (näiteks allikate, hiite, ristipuude, kalmekohtade asukohad).

Terminoloogiline probleem:

- **Mõiste „keskkonnaväärtused“** on FSC EPKT hinnangul liiga **abstraktne** – see tuleb **selgesõnaliselt siduda HCV-tüüpidega** (sh HCV1–HCV6), et vältida üldise, sisutühja tähenduse kasutamist.

FSC EPKT ettepanekud riskide leevendamiseks:

1. Inventeerimiskohustus enne iga taristuprojekti planeerimist

- Kõik metsateede ja kuivendussüsteemide rekonstrueerimised peavad olema seotud **kohustusliku loodusväärtuste eelneva kaardistusega** (HCV-inventuur).
- Kaardistust peab kinnitama **sõltumatu looduskaitseeksper**t, mitte planeeringu tellija ise.

2. Looduslike veesüsteemide puutumatus

- **Ojade, allikate ja ajutiste vooluveekogude ümberkujundamine kraavideks tuleb keelustada** või allutada FPIC-nõudele ja eraldi loale.
- Kõik looduslikud hüdroloogilised moodustised tuleb käsitleda **elupaikadena**, mitte taristu osadena.

3. Tee-ehituse ja kuivenduse mõjuala tuleb määrata laiemalt

- Mõju tuleb hinnata vähemalt **100 m ulatuses taristust**, kuna veerežiimi muutused, valgala liikumine ja niiskuse režiim kanduvad kaugemale kui ainult vahetu ehitustsoon.

4. Keskkonnamõju eelhindangu sõltumatu tõendamine

- Eelhindangu peab kinnitama **sõltumatu riiklik või kogukondlik üksus**, mitte töö tellija.
- Põlisrahvaste maadel peab kaasama **kogukondliku HCV järelevalve toimkonna** (sh FSC EPKT liikmed).

5. Tööde dokumenteerimise ja jälgitavuse nõue

- Iga taristuprojekti kohta tuleb koostada:
 - **raietööde päevik** koos fotode ja dokumentatsiooniga,
 - **teostusakt koos asukoha skeemiga,**
 - **HCV aladel eelnev inventeerimine.**

6. Monokultuuri ja sirge teeprintsibi vältimine

- Teede kavandamisel tuleb vältida **sirgjoonelist, geomeetrilist taristut**, mis hävitab loomulikud voolu- ja liikumistrajektorid.
- FSC peab kohaldama põhimõtet: **tee võib olla ainult nii lai ja sügav, kui see ei põhjusta maastiku ökoloogilise mustri katkestust.**

Järeldus:

Indikaator 15 esindab **süsteemset ja ulatuslikku keskkonnavalast riski**, mille kaudu:

- muudetakse metsamaastik **hüdroloogiliselt ja ökoloogiliselt tasakaalust väljas olevaks tehномаastikuks**,
- hävitatakse **kaitseta, kuid kõrge väärtusega elupaigad**,
- ning luuakse **püsiv häiringuala**, mille mõju ei kajastu ametlikus metsandusstatistikas.

FSC EPKT seisukoht:

Kui infrastruktuuri rajamise mõju ei hinnata ega dokumenteerita HCV-põhiselt, ei saa FSC väita, et see **toimub viisil, mis minimeerib kahju**.

Selle indikaatori usaldusväärne rakendamine eeldab **loogiliselt seotud, tõendatavat, kogukondlikult jälgitavat ja ökoloogiliselt läbimõeldud süsteemi**.

Kategooria: Kolmandate isikute õigused

Indikaator 42 - Põlisrahvaste õigustega seotud seadusandlikud nõuded

1. FSC EPKT Seisukoht

1. Indikaator 42 peegeldab õiget suunda, kuid selle täitmine Eesti kontekstis on tõsiselt takistatud:
 - Kuigi Eesti on ühinenud ÜRO Põlisrahvaste Õiguste Deklaratsiooniga (UNDRIP), puuduvad riiklikud rakendusaktid, seadused ja institutsioonid, mis võimaldaksid selle normide praktilist ellurakendamist.
 - Eesti pole ratifitseerinud ILO konventsiooni nr 169, mis on ainus rahvusvaheline õiguslikult siduv instrument, mis reguleerib põlisrahvaste õigusi terviklikult.
2. FSC Eesti standardi ajalugu kinnitab põlisrahvaste õiguste süsteemset eiramist:
 - 2008–2011 ja 2014–2024 standardiversioonides lükati Printsip 3 tagasi väitega, et „eestlased on Eestis põlisrahvas“, mis õigustas selle printsiibi rakendamatuks tunnistamist;
 - 2025 aasta standardis on Printsip 3 taas sisustatud, kuid Indikaator 42 täitmine nõuab sisulist muutust varasemates hoiakutes.
3. Tänapäevane olukord: puudub siseriiklik tunnustus Eesti põlisrahvastele:
 - Eesti Maade põlisrahvad (nt läänlased, virulased, saarlased jt) on end määratlenud vastavalt UNDRIP artiklile 33, kuid nende õigusi ei ole Eesti riik tunnustanud, sh RMK ja suurmetsamajandajate tasandil.
4. FSC EPKT hinnangul on Indikaator 42 Eesti kontekstis täna SUURE RISKIGA, sest:
 - Seadusandlikke nõudeid pole olemas ega täideta;
 - Tavaõiguslikke mehhanisme (nt kogukonna nõusolek, pühapaikade kaitse) ei ole institutsionaliseeritud;
 - Enamik metsandustegevusi ei põhine FPIC-il (vabal, eelneval ja informeeritud nõusolekul).

2. FSC EPKT Ettepanekud indikaatori 42 parandamiseks

1. ÕIGUSLIKE RISKIDE VÄHENDAMINE

Ettepanek 1: Tunnistada FSC Eesti standardi 2014. aasta Printsip 3 rakendamatu põhjendus õigustühiseks ning selgesõnaliselt kehtetuks.

Ettepanek 2: FSC ja riskihindamise koostajad peavad Indikaator 42 täitmisel lähtuma *de facto* olukorrast ehk:

- Tunnustama neid kogukondi, kes on end määranud põlisrahvana (kooskõlas UNDRIP artikliga 33);
- Tuvastama esindusorganid (nt FSC EPKT, Saaremaa Esindusnõukogu, Võro Kongress jne), kellega tuleb pidada FPIC protsesse;
- Tõdema, et Eesti õigus ei taga täna vajalikke põlisrahvaste kaitsemehhanisme – ja seega on tegemist kõrge riskiga.

2. Rakendusmeetmed standardipõhisel sertifitseerimisel

Ettepanek 3: Indikaator 42 täitmine tuleb seada sõltuvusse järgmistest nõuetest:

- Riskihindamises tuleb hinnata, kas põlisrahva esindajad on saanud osaleda kõikides otsustusprotsessides;
- Riskihindamises peab olema fikseeritud, kas kohalik kogukond on saanud anda FPIC-meetodil nõusoleku metsamajandamisele;
- Puuduliku seadusandluse tõttu tuleb Indikaator 42 leevendusmeetmetes alati rakendada kõrgeimat rahvusvahelist standardit (ILO 169, UNDRIP).

Ettepanek 4: FSC EPKT peab olema Indikaator 42 elluviimisel järelevalve- ja kontrollorgan põlisrahvaste Maadel.

3. Rahvusvaheline ja kohalik tõlgendus

Ettepanek 5: FSC Eesti standardi ja riskihinnangu koostajad peavad FSC rahvusvahelise tasandi seisukohad (FSC Põlisrahvaste Komitee, FSC põlisrahvaste SA) lisama ametlike ja kohustuslike põhimõtetenä, mitte valikuliste suunistena.

Ettepanek 6: Kooskõlas UNDRIP artikliga 19 ja artikliga 32 tuleb põlisrahvaste nõusolek ja otsustuspädevus kaasata mitte ainult konsultatiivsel, vaid ka otsustaval tasandil. Standardi sertifitseerimine on õiguspärane ainult juhul, kui vastava Maa põlisrahvas (nt FSC EPKT kaudu) on oma nõusoleku FPIC menetluses kinnitanud.

4. Lõppseisukoht

Indikaatorit 42 ei saa pidada madala riskiga indikaatoriks enne, kui Eesti riik on rakendanud UNDRIP ja ratifitseerinud ILO C169 või loonud samaväärse siseriikliku õigusliku mehhanismi.

FSC EPKT kutsub üles:

- **FSC Eesti juhtkonda riskihinnangut ametlikult ümber hindama;**
- Rahvusvahelist FSC-d nõudma, et Eesti liikmesriigina viiks oma metsamajanduse FPIC standardi koostöölla rahvusvahelise õigusega;
- Metsamajanduse praktikas peatama kõik tegevused, mis on vastuolus kohalike põlisrahvaste tahte ja õigustega.

Indikaator 43 - Põlisrahvaste õigusi, sealhulgas maaomandit ja -haldust, austatakse ja järgitakse FPIC põhimõtete kohaselt.

1. Taust ja FSC EPKT ühisseisukoht

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT) toetub oma seisukohtades ÜRO Põlisrahvaste Õiguste Deklaratsioonile (UNDRIP), ILO konventsioonile nr 169, Euroopa Nõukogu vähemusrahvuste kaitse raamkonventsioonile ning FSC rahvusvahelistele põhimõtetele FPIC (Free, Prior and Informed Consent) rakendamisel. FSC EPKT käsitleb Eestis mitmeid ajalooliste Maade põlisrahvaid (nt saarlased, virulased, läänlased jt) kui põlisrahvaid rahvusvahelise õiguse mõistes, kellel on ajalooline seotus oma Maaga ning kes on end õiguslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt põlisrahvana määratlenud.

Senine Eesti riiklik riskianalüüs on olnud eksitav, sest see on eiranud Eestis eksisteerivate põlisrahvaste õigusi ja olemasolu. FSC rahvusvahelise juhtkonna ning FSC Põlisrahvaste SA kriitika senise praktika kohta on ühildub ka FSC EPKT seisukohtadega.

2. Riskide üldkirjeldus ja vastasseis

Eesti Vabariik ei ole ratifitseerinud ILO konventsiooni nr 169 ega ole kehtestanud siseriiklikke mehhanisme UNDRIP rakendamiseks. FSC Eesti rahvusliku standardi eelnõu on sisustanud 3. printsiipi, ent metsatööstuse surve ning RMK ja Erametsaliidu vastuseis nõrgestavad FPIC printsiibi jõustamist.

Lisaks on RMK ja mitmed metsatööstuse esindusorganisatsioonid lahkunud FSC Eesti standardi koostööprotsessist, protesteerides põlisrahvaste õiguste tunnustamise vastu. See näitab riski, et standardit rakendatakse formaalselt, kuid tegelikke õigusi ja praktikat eirates.

3. FSC EPKT ettepanekud riskide maandamiseks ja FPIC rakendamiseks indikaatori 43 raames

1. Põlisrahvaste identifitseerimine:

- FSC EPKT käsitleb põlisrahvastena neid kogukondi, kes on end ametlikult määratlenud (nt Seto kongress 2002, Võro kongress 2023, Saaremaa põlisrahva esinduskogu 2023 jne).
- Riskihindamises peavad olema nähtavad need kogukonnad, kellel on tuvastatav kultuuriline, keeleline ja ajalooline seos konkreetse Maaga ning kes on sõnaselgelt deklareerinud oma põlisrahva staatuse.

2. FPIC mehhanismi loomine ja rakendamine:

- FSC standardi rakendajad peavad rakendama FPIC protsessi vastavalt FSC rahvusvahelistele suunistele.

- Käsitlus FPIC protsessist peab olema sisuline, mitte vormiline: dokumenteeritud konsultatsioonid, kogukondade vaba, eelnev ja informeeritud nõusolek, ametlikud kirjalikud kokkulepped põlisrahvastega enne igasuguseid metsatöid.
- Vastavus FPIC tingimustele peab olema auditite ja sertifikaadiga seotud kriteeriumide osa.

3. Põlisrahvaste territooriumite kaardistamine:

- FSC standardis tuleb kohustada riskihindajaid ja metsamajandajaid kasutama põlisrahvaste koostatud kaarte ja piiritlusi, mille on esitanud põlisrahvaste esindusasutused.
- Kaardid tuleb integreerida ametlikesse metsatööde planeerimise platvormidesse ja kaitsevöönditesse.

4. Järelevalve ja jälgimine:

- FSC auditiprotsess peab kaasama põlisrahvaste esindajaid.
- Tuleb kehtestada üsna sõltumatu kaebemehhanism juhtumite kohta, kus FPIC ei ole rakendatud või kus õigusi on rikutud.

5. Sanktsioonid rikkumiste korral:

- Kui metsamajandaja rikub FPIC nõudeid, peab sellele järgnema FSC sertifikaadi peatamine kuni probleemide lahendamiseni.

6. Haridus ja koolitus:

- FSC EPKT soovib koolitusprogrammi metsamajandajatele FPIC sisu ja põlisrahvaste õiguste kohta.
- Koolitused peavad toimuma koostöös põlisrahvaste esindusorganitega.

IV. Kokkuvõte

FSC EPKT käsitleb indikaatorit 43 kui keskset mehhanismi, mille kaudu tagatakse mitte ainult põlisrahvaste õiguste kaitse, vaid ka praktiline kaitse metsanduses. Kui FPIC ei rakendu, on sertifikaat õiguslikult ja eetiliselt tühi. FSC Eesti standardi edukus seisneb FPIC mehhanismide tegelikus kehtestamises, mitte nende formaalses võtmes rakendamises.

FSC EPKT jätkab dialoogi FSC rahvusvahelise juhtkonnaga ja kutsub kõiki riskihindamise koostajaid, audiitoreid ja standardi rakendajaid nõuetekohasele koostööle, mis austab põlisrahvaste enesemääramist, kultuuri, looduspõhist elulaadi ja õigust oma maa ja ressursside üle otsustada.

Indikaator 44 - Pärimusrahvaste õigustega seotud seadusandlikud nõuded

Sissejuhatus:

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT), kuhu kuuluvad Virumaa, Läänemaa, Saaremaa, Pärnumaa, Viljandimaa ja Järvamaa põlisrahvaste esindajad, esitab käesoleva seisukoha ja ettepanekud seoses standardi indikaatoriga nr 44, mille kohaselt on Eestis täidetud pärimusrahvaste õigustega seotud seadusandlikud nõuded. Käsitus, mis põhineb määratlemata ja rahvusvaheliselt ebamäärasel terminil „traditsiooniline rahvas“, tekitab õigusselgusetust ja ohustab rahvusvaheliselt tunnustatud põlisrahvaste õiguste rakendamist.

1. Terminoloogiline segadus ja väärtõlgenduste oht

Indikaator 44 kasutab mõistet „traditsiooniline rahvas“, mida ei ole defineeritud rahvusvahelistes õigusinstrumentides. Selline määratlematus võimaldab tõlgendada seda kultuurilise eripäraga piirkondliku elanikkonnana, kuid ei taga rahvusvaheliselt tunnustatud põlisrahvastele vajalikke õigusi. Selline ebamäärasus võib viia väärtõlgendusteni, kus põlisrahvaid käsitletakse üksnes murdeliste või kultuuriliste eripärade kandjatena, mitte eraldiseisvate õigussubjektidena rahvusvahelise õiguse tähenduses.

2. Traditsiooniliste ja põlisrahvaste huvide võimalik vastandumine

Kuna osa traditsioonilisteks nimetatud kogukondadest (nt Kihnu, Hiiumaa) ei ole taotlenud enesemääramisõigust ega õigusi maadele, võib neid esitada kontrastina põlisrahvastele, kes neid õigusi rahvusvahelise õiguse alusel nõuavad. Selline vastandamine loob ohu, et rahulikku kultuurikandjat seatakse eeskujuks ja nõudlikku põlisrahvast tembeldatakse vastanduvaks. See moonutab rahvusvahelise õiguse tähendust ja võib viia põlisrahvaste õiguste poliitilise tühistamiseni.

3. Eesti seadusandlus ei taga põlisrahvaste õigusi

Eesti ei ole ratifitseerinud ILO 169 konventsiooni ega tunnusta ametlikult oma territooriumil põlisrahvaid. Sellest tulenevalt ei saa standardi väidet, et seadusandlikud nõuded on täidetud, pidada kehtivaks, kui käsitleda rahvusvaheliselt tunnustatud põlisrahvaste õigusi (sh enesemääramine, FPIC, maade ja ressursside kasutus). Rahvusvahelised kohustused tulenevad ka ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioonist ja Euroopa Parlamendi 2018. aasta resolutsioonist (2018/2002(INI)).

4. FSC EPKT ettepanekud indikaatori muutmiseks

1. Indikaatori 44 sõnastus tuleb ümber töötada nii, et eristatakse pärimusrahvaste kultuuripärandi kaitset ja rahvusvaheliselt määratletud põlisrahvaste õigusi.
2. Indikaatorisse tuleb lisada viide rahvusvahelistele õigustele ja kohustustele, mis kehtivad ka siis, kui riiklik seadusandlus neid ei rakenda (nt ILO 169, UNDRIP).
3. Riskihinnang tuleb määrata kõrgeks, kui tegevus toimub piirkonnas, kus elab põlisrahvas, kellel puudub õiguslik tunnustus ja kellel ei ole rakendatud FPIC-põhimõtet.
4. FSC standard peab arvestama, et traditsioonilise kultuuri säilitamine ei asenda rahvusvahelist kaitset, mis on ette nähtud põlisrahvastele.

Indikaator 45 - Traditsiooniliste rahvaste õiguste ja FPIC põhimõtete rakendamine

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond (FSC EPKT) esitab seisukoha ja ettepanekud Indikaatori nr 45 kohta, milles käsitletakse traditsiooniliste rahvaste õigusi ning vaba, eelneva ja teadliku nõusoleku (FPIC) põhimõtteid.

Analüüs põhineb rahvusvahelisel õigusel, sealhulgas ILO konventsioonil nr 169, ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioonil (UNDRIP) ja Euroopa Parlamendi 3. juuli 2018 resolutsioonil (2018/2002(INI)).

1. Rahvusvahelise õiguse üksikasjalikud sätted

ILO konventsioon nr 169:

- **Artikkel 14 lõige 1:**
„Põlisrahvastele tuleb tagada õigused nende poolt traditsiooniliselt hõivatud maadele ja maavaldustele.“
- **Artikkel 15 lõige 1:**
„Põlisrahvastele tuleb tagada õigus loodusvarade kasutamisele nende maadel, kusjuures igasugune kasutamine eeldab nõupidamist ja osalust kasu ja kaitse määramisel.“
- **Artikkel 16 lõige 2:**
„Põlisrahvaid ei tohi ümber asustada ilma nende vaba ja teadliku nõusolekuta, välja arvatud erandjuhtudel.“

ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioon (UNDRIP):

- **Artikkel 11 lõige 2:**
„Riigid peavad koostöös põlisrahvastega võtma meetmeid, et tagada nende kultuuride ja traditsioonide taastamine ja hüvitamine juhul, kui need on ilma nõusolekuta võetud või hävitatud.“
- **Artikkel 19:**
„Riigid peavad konsulteerima ja tegema koostööd põlisrahvastega enne mis tahes seadusandlike või haldusmeetmete vastuvõtmist, et saada nende vaba, eelnev ja teadlik nõusolek.“
- **Artikkel 31:**
„Põlisrahvastel on õigus säilitada, kontrollida, kaitsta ja arendada oma kultuurilisi teadmisi, eneseväljendust ja sümboleid, sealhulgas nimesid, traditsioone ja keelt.“

Euroopa Parlamendi resolutsioon 2018/2002(INI):

- EL-i liikmesriigid ei tohi lubada põlisrahvaste maade, loodusvarade ega kultuuri kasutamist ilma nende vabatahtliku, eelneva ja teadliku nõusolekuta.
- EL peab kehtestama siduvad FPIC mehhanismid ning liikmesriikidel soovitatakse ratifitseerida ILO 169.

2. Põlisrahvaste Maade kommertskasutus

Eesti ajaloolised Maad – **Viru, Lääne, Saare, Pärnu, Viljandi, Järva** jt – on põlisrahvaste pärismaised territooriumid.

Nende Maade nimede ja kultuuriliste sümbolite kasutamine turunduses ja kaubamärkides (nt *Viru Valge, Saaremaa viin*) ilma kogukondade vaba, eelneva ja teadliku nõusolekuta on:

- vastuolus eeltoodud ILO 169 ja UNDRIP artiklitega,
- rikub kogukondade õigust kultuurilisele autonoomiale,
- võimaldab **identiteedi äravõtmist ja selle tähenduse moonutamist**,
- normaliseerib olukorda, kus „traditsiooniline rahvas“ on pelgalt kultuuri etendaja või esineja, aga mitte rahvusvahelise õiguse subjekt.

3. Oht: mõiste „traditsiooniline rahvas“ kui õiguste lahustaja

Kui „traditsiooniline rahvas“ esindab üksnes kultuurilist kuvandit (rahvariided, laulud, käsitöö), kuid ei nõua ega kasuta oma poliitilisi õigusi ega FPIC-põhimõtet, siis:

- **kaob õiguslik sidusus** rahvusvahelise õigusega;
- **asendatakse põlisrahvaste enesemääramine rituaalse nähtavusega**, mida defineerib enamusühiskond;
- **toimub assimileeriv määratlus**, kus Eesti Vabariigi territooriumit võidakse hiljem käsitleda lihtsalt „traditsiooniliste kogukondade“ maadena – **välistades ajaloolised põlisrahvaste õigused ja enesemääramise**.

4. FSC EPKT ettepanekud Indikaatori 45 täiendamiseks

1. **Täpne juriidiline eristus:** Rahvusvahelise õiguse alusel määratletud põlisrahvad tuleb eristada teistest kultuurilistest kogukondadest.
2. **FPIC on kohustuslik:** Iga kultuuri, nime või tähenduse kasutus nõuab FPIC menetlust.

3. **Kontrolliõigus kuulub kogukonnale:** Õigus otsustada, kes ja milleks kasutab põlisrahva identiteeti ja tähendusi.
4. **Keelamisõigus peab olema tunnustatud:** Põlisrahvastel peab olema õigus keelata identiteedi või territooriumi ääriline kasutamine.
5. **Õigus enesemääramisele ei tohi taanduda sümbolitele:** Kultuuriline esitus ei tohi asendada poliitilist ja õiguslikku subjektipositsiooni.

Indikaator 48 - Suhtlemine põlisrahvaste, traditsiooniliste rahvaste ja kohalike kogukondadega toimub lugupidavalt ja kultuuriliselt sobival viisil

1. Olukorra kirjeldus ja tuvastatud riskid

Eestis puudub süsteemne ja õiguslikult siduv mehhanism põlisrahvaste, traditsiooniliste rahvaste ja kohalike kogukondadega lugupidavaks ja kultuuriliselt sobivaks suhtlemiseks. Vabariigi Valitsuse seisukoht, et Eestis "ei ole põlisrahvaid", on vastuolus rahvusvahelise õigusega, sh UNDRIP ja ILO 169 vaimuga.

Eestis riiklikult domineerivad metsamajanduse huvirühmad – Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), Eesti Erametsaliit ja Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit – on seni keeldunud põlisrahvaste kui õigussubjektide tunnustamisest. Korduvad on juhtumid, kus põlisrahvaste esindajad (nt Setomaa, Saaremaa, Virumaa) on taotlenud kaasaráákimisõigust pühapaikade kaitse ja maahalduspoliitika osas, mida on ametkondade poolt järjepidevalt ignoreeritud.

RMK kaasamispraktika "KAH-aladel" (kõrge avaliku huviga alad) on äärmiselt problemaatiline: lageraied nendel aladel on toimunud võtmetingimusi rikkudes, ilma tegeliku kogukondliku nõusolekuta. Erametsade puhul puudub igasugune õiguslik mehhanism kogukondade seisukohtade arvestamiseks. Selline lähenemine võimendab sotsiaalseid pingeid ning viib kogukondliku usalduse kadumiseni riigistruktuuride suhtes.

2. Rahvusvahelised õiguslikud alused

UNDRIP artiklid:

- **Art 19:** Riigid peavad enne õigusaktide või haldusmeetmete vastuvõtmist põlisrahvaste suhtes nendega konsulteerima ja saama nende vaba, eelneva ja teadliku nõusoleku.
- **Art 8 ja 12:** Kultuuri, kommete ja institutsioonide kahjustamine on keelatud. Põlisrahvaste võimekus oma institutsioonide kaudu oma elu juhtida on õiguslikult kaitstud.

ILO C169 artiklid:

- **Art 6:** Konsultatsioonid põlisrahvastega peavad toimuma heas usus, õigeaegselt ja põhjalikult.
- **Art 7:** Põlisrahvastel on õigus otsustada oma arengu prioriteetide ja suundade üle.

Euroopa Parlamendi 2018 resolutsioon (2018/2002(INI)):

- EL liikmesriigid peavad looma mehhanismid põlisrahvaste osalemiseks ja FPIC (Free, Prior and Informed Consent) rakendamiseks, ka koduriigi territooriumil.

3. FSC EPKT seisukohad ja ettepanekud

3.1. Suhtlusprotokollide kohustuslikkus

FSC standard peab nõudma, et metsamajandajad rakendaksid kultuuriliselt sobivaid suhtlusvorme:

- suhtlemine kohalikus keeles või murdes,
- kaasamiskohtumised põlisrahva valitud esindajate ja institutsioonidega,
- põhjalik eeluuring kogukonna identiteedi, pühapaikade ja maa tähenduste kohta.

3.2. Kohustus käsitleda vaidlusi õiguskaitse käigus

Kui põlisrahvaste seisukohad jäetakse arvestamata, tuleb see dokumenteerida ning anda neile õigus edasi kaevata õiguskaitseorganitesse või FSC vaidluste lahendamise organisse.

3.3. Põlisrahvaste omaalgatusliku enesemääratlemise austamine

Standard peab nõudma, et igasugune koostöö metsamajandajate ja kogukondade vahel lähtub kogukonna enesemääramisest – sh kui nad on kuulutanud end põlisrahvaks, peab see olema aluseks kaasamisele.

3.4. Looduslike pühapaikade puutumatus

Kõik looduslikud pühapaigad peavad olema välja selgitatud koostöös kogukonnaga ja välja arvatud metsamajandamise tegevuspiirkonnast. FSC standard peab looma nulltolerantsi nende kahjustamise suhtes.

3.5. Avaliku ja vaba meediadokumentatsiooni lubamine

Põlisrahvaste kogukondadel peab olema õigus salvestada, dokumenteerida ja jälgida RMK ja muude majandajate tegevust nende aladel.

4. Järeldus

Indikaator 48 puudutab mitte üksnes suhtlusvorme, vaid põhimõttelist võimu suhet. Ilma õigusliku, kultuuriliselt tõendatud ja institutsionaalselt sätestatud kaasamiseta ei saa väita, et suhtlus põlisrahvaste ja majandajate vahel oleks kultuuriliselt sobiv. FSC standard peab muutuma selles vallas konkreetseks, kohustavaks ja õiguspõhiseks.

Kategooria: Kaubandus ja transport

Indikaator 50 - Vastavus kaubanduspiirangutele ja sanktsioonidele ning põlisrahvaste õigus rahvusvahelise kaubanduse tulule

1. Olukorra kirjeldus ja laiendatud riskituvastus

Indikaator 50 kirjeldab riske seoses rahvusvaheliste sanktsioonide ja kaubanduspiirangute järgimisega. Kuigi see on oluline, puudub senises käsitluses igasugune viide põlisrahvaste õigusele osaleda rahvusvahelises kaubanduses ning saada tulu nende ajaloolistele ja kultuurilistele maadele kuuluva ressursi ekspuaterimisest.

Eesti Vabariigi territooriumil tegutsevad metsamajandus- ja puidutööstusettevõtted kasutavad sageli põlisrahvaste Maadel (nt Viru, Saare, Lääne, Pärnu, Viljandi ja Järvamaa põlisrahvaste aladel) kasvavat metsa või maa ressursse ilma nende kogukondade eelneva, vaba ja teadliku nõusolekuta (FPIC). Kogu kaubandustulu koondub kas eraomanikule, riigile või suurfirmadele, jättes põlisrahvad oma elatusvahenditest ilma.

2. Rahvusvahelised õiguslikud alused põlisrahvaste kaubandusõigusele

ILO 169 konventsioon:

- **Artikkel 14:** Tunnustab põlisrahvaste õigust omandile ja kasutusele nende poolt traditsiooniliselt asustatud maade suhtes.
- **Artikkel 15:** Ressursside kasutamine ja ekspuaterimine peab toimuma vaid konsulteerides kogukonnaga ning kasum jagunema vastavalt nende huvidele.
- **Artikkel 16:** Ümberasustamine võib toimuda ainult vaba ja teadliku nõusoleku alusel ning koos hüvitise ja alternatiivsete elatusallikatega.

UNDRIP:

- **Artikkel 20:** Põlisrahvastel on õigus oma majandus-, sotsiaal- ja kultuurilisele arengule ja erisüsteemide säilitamisele.
- **Artikkel 32:** Riigid peavad konsulteerima ja hankima FPIC nõusoleku projektide jaoks, mis mõjutavad põlisrahvaste maavarasid ja territooriume.
- **Artikkel 26:** Tunnustatakse põlisrahvaste õigust oma maadele, territooriumitele ja ressursidele, sealhulgas tulu teenimiseks ja kasutusviiside üle otsustamiseks.

Euroopa Parlamendi 2018 resolutsioon (2018/2002(INI)):

- Nõuab liikmesriikidelt meetmeid, mis väldiks põlisrahvaste õiguste rikkumist ning tagaks neile õiguse oma loodusvarade majandamisele ja tulude jagamisele õiglaselt.

3. Täiendatud riskituvastus FSC standardi rakendamise kontekstis

Kaubanduspiirangute osas keskendutakse üksnes sanktsioonidele (nt Venemaa puidu import), kuid mitte sellele, **kuidas ja kellelt** ressursid pärit on ning **kes saab sellest tulu**. On teada, et Eestis toimub metsamajandus sageli **põlisrahvaste õiguste ja rahvusvahelise õiguse vastaselt**, kus:

- maa on ajalooliselt kuulunud põlisrahvale;
- ressursikasutus toimub ilma FPIC protseduurita;
- põlisrahvas ei saa majanduslikku kasu, samas kui toodang eksporditakse rahvusvahelisele turule.

Selline praktika on võrreldav nendes riikides toimuvaga, keda EL ise süüdistab põlisrahvaste õiguste rikkumises. Eesti ei tohi kaubelda toorainega, mis on saadud õigust rikkudes, sõltumata sellest, kas rikkumine on toimunud kodu- või välismaal.

4. FSC EPKT ettepanekud Indikaatori 50 täiendamiseks

4.1. Põlisrahvaste tulusaamise kohustus

Metsamajandusettevõtted peavad tõendama, et:

- on olemas FPIC-dokumentatsioon iga piirkonna kohta;
- põlisrahvaste kogukonnale on tagatud tulude jaotamine ja/või kaudsed hüvitised;
- tegevus ei takista kogukonnal endal majandamast oma metsaga (nt väikemajandus, kohalik puidutöö, kultuuriline kasutus).

4.2. Majandusmudeli vaba kujundamise õigus

FSC standard peab sisaldama kohustust tunnustada kogukonna majandusmudelit (nt mitte-ekstraktiivne metsakasutus, püsimetsandus, vahetusmajandus) võrdsena ärilise metsamajandusega.

4.3. Turulepääsu mehhanismid põlisrahvaste toodangule

FSC peab looma kanali või platvormi, mille kaudu kogukonnad saavad turustada oma metsatoodangut (nt käsitööpuut, ravimtaimed, väärispuit) ilma vahendajate survestava hinnapoliitikata.

4.4. Lepingute läbivaatamine

Kõik riigipoolsed metsamajanduslepingud peavad läbima uuesti hindamise, kui need mõjutavad põlisrahvaste maid ning sisaldama sätteid tulude õiglase jaotuse kohta.

5. Järeldus

Indikaator 50 ei saa piirduda ainult formaalsete tollieeskirjade ja EL-i määrustega. FSC peab tagama, et kaubandussuhetes osalemine ei toimuks põlisrahvaste arvelt. Ilma FPIC-ta saadud tulu ei ole õiguspärane ja rahvusvahelise õiguse kohaselt peab selline praktika lõppema.

Põlisrahvad ei ole ainult looduse kaitsjad, vaid ka sõltumatud majandussubjektid, kellele tuleb tagada võrdsed tingimused osalemiseks rahvusvahelises puidutööstuse väärtusahelas.

Kategooria: Metsade raadamine ja degradeerumine

Indikaator 55 - Tavapärase metsanduspraktika negatiivne mõju pärimusrahvaste õigustele ja väärtustele on välistatud.

Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):

Eestis esineb **väga kõrge risk**, et tavapärase metsamajanduspraktika kahjustab põlisrahvaste õigusi, eluruumi ja väärtusi. Metsade käsitlemine pelgalt majandusliku ressursina, standardite puudulik sidusus rahvusvahelise õigusega ning kodanikuühiskonna nõrgenenud mõjuvõim on toonud kaasa **reaalse ja juba aset leidnud metsade degradeerumise**, mis ei ole enam pelgalt võimalus, vaid **tegelikkus**.

Põlisrahvaste, sealhulgas Saare-, Lääne-, Viru-, Pärnu-, Viljandi- ja Järvamaa kogukondade jaoks ei ole mets ainult majanduskeskkond, vaid **vaimne, kultuuriline ja ökoloogiline tervik**, mille säästev ja rütmiline kasutamine on olnud osa sajanditepikkusest elulaadist.

Traditsiooniline metsakasutus:

Ajalooliselt tegid põlisrahvad metsatöid **üksnes talvel**, mil maa oli läbi külmunud. Puid veeti regede ja kelkudega, mida vedasid hobused või härjad – selline lähenemine ei põhjustanud mingit pinnasekahjustust. **Suvel raiet ei toimunud**, sest pehme pinnas ei võimaldanud koormate vedu ega kahjustusteta liikumist. Metsade kasutus oli **looduse tsüklitega kooskõlas**, austades nii ökosüsteemi kui kultuuritraditsiooni.

Tänapäevane praktika ja sellega seotud ohud:

- Rasketehnika kasutamine igal aastaajal, eriti kevad- ja suveperioodil, **lõhub pinnast**, muudab niiskuse režiimi ja **kahjustab** taastumatult allikaid, pühasid hiisi, matmispaiku ja bioloogilisi tugistruktuure.
- Metsatöid tehakse ka **sobimatutel aastaaegadel**, katkestades elurikkuse ja häirides lindude pesitsust, taimede tärkamist ning loodusrütmidega seotud kultuurilisi praktikaid.
- **Metsade degradeerumine**, mis väljendub maastike tühjenemises, elurikkuse kadumises ja ökosüsteemide kokkuvarisemises, on Eestis laialdaselt kinnitust leidnud. Seda tunnistavad nii teadusuuringud, kodanikuühiskonna võrgustikud, kes teostavad metsades vaatlusi ning kogukondadelt pärinevad tõendid.
- Ka tänapäeval oleks võimalik rasketehnikat kasutada tingimusel, et pinnas on läbi külmunud, see hoiab ära mulla kahjustused ja ökoloogilised häiringud. Paraku sellist ajastust enam ei järgita.

Täiendavad riskitegurid:

- **Hiigeltaristud** (nt Rail Baltic, maardlad, suuremahulised kaevandused) ja nende rajamiseks vajalikud ulatuslikud pinnasetööd on viinud metsade hävinguni ning maakasutuse totaalse ümbermõtestamiseni.
- **Energiataristu rajatised** – sealhulgas 330 kV elektriliinid, trafopunktid ja alajaamad – tekitavad püsivaid tööstusmaastikke, millel puudub igasugune kultuuriline sidusus põlisrahvaste tähendusruumiga.
- Kõiki neid arenguid õigustatakse sageli „rohepöörde“ **ideoloogilises kattevarjus**, kuid tegelikult toimub põlisrahvaste kodumaa, eluruumi ja pühade paikade okupeerimine, enamasti ilma eelneva, vaba ja informeeritud nõusolekuta (FPIC), rikkudes nii rahvusvahelist õigust kui FSC enda alusprintsipi nr 3.

Järeldus:

Indikaator 55 alusel tuleb tunnistada, et Eestis ei ole välistatud, vaid **on aset leidnud**:

- metsade **ökoloogiline ja kultuuriline degradeerumine**;
- **põlisrahvaste õiguste rikkumine** metsamajanduse ja suurarenduste kaudu;
- **kodanikuühiskonna hoiatuste eiramine**, mis viitab süsteemsele puudujäägile nii keskkonna- kui kultuuripoliitikas.

FSC standardi rakendamine ilma nende riskide vältimiseta tähendab mitte üksnes **sertifikaadi väärtuse devalveerimist**, vaid ka **FSC printsiipide süstemaatilist rikkumist Eesti territooriumil**.

Indikaator 56 - Loodusliku metsa ümberkujundamist muuks maakasutuseks peale põllumajandusmaa pole alates 31. detsembrist 2020. toimunud.

Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):

Eestis esineb **märkimisväärne ja kasvav risk**, et looduslikku metsa muudetakse intensiivselt muuks maakasutuseks, eelkõige infrastruktuuri, kaevanduste, sõjaväeliste objektide ja elamualade arenduste tõttu. Metsade raadamise maht on tõusuteel, metsamaa pindala on vähenemas ning nende protsesside **tagajärjed on pöördumatud nii looduskeskkonnale kui põlisrahvaste õigustele ja kultuurilisele järjepidevusele.**

Riikliku kasvuhoonegaaside inventuuri (LULUCF sektor) andmetel on **Eesti metsamaa muutunud netoemissiooni allikaks**. Raadamisteateid esitatakse ligikaudu 4000 ha kohta aastas. Prognoositavalt ulatub raadamise maht 2023–2030 keskmiselt 2000 ha aastas, sh riigi eriplaneeringutega kavandatud raadamised kuni 11 000 ha ulatuses. Selliste arengute taga on:

- **Rail Balticu** ja 4-realiste maanteedehitus,
- **elektriühenduste** (sh 330 kV liinide) rajamine,
- **sõjaliste harjutusväljakute arendamine**,
- **uute kaevanduste ja tööstusalade rajamine**,
- **elamupiirkondade ja teede ehitus**,
- ning keskkonna taastamise ettekäändel metsamaa muutmine muuks maastikuks.

Kõik need protsessid **ei allu metsaomanike ega metsasektori kontrollile**, vaid lähtuvad riiklikest huvidest. Samas just nende kaudu toimub **metsamaa ümberkujundamine, elurikkuse hävimine ja kultuuriliste sidemete katkemine.**

Põlisrahvaste ja kogukondade vaatepunktist:

- Põlisrahvaste jaoks on mets **kodumaa ja elupaik, mitte tuluallikas ega tootmispiind**. Raadamise tulemusel kaob pöördumatult põlisrahvaste füüsiline ja vaimne eluruum.
- Kui raadamine toimub riigimaadel ilma **eelneva, vaba ja informeeritud nõusolekuta (FPIC)**, siis on tegemist **rahvusvahelise õiguse**, sh ILO C169 ja ÜRO Põlisrahvaste Õiguste Deklaratsiooni **rikkumisega**.
- Olukorras, kus **raadatud maadelt pärit puit** suunatakse raie teostajate poolt erinevatele suurtele ladustamisplatsidele, on võimalik moonutada raieandmeid ja **võimalikuks saab puidu „puhastamine“ FSC süsteemis**, kuna puidu tegelikku päritolu ei ole võimalik jooksvalt kontrollida.
- Raiegevus toimub aastaringelt, mistõttu **vahehindamised** puiduvaru päritolu ja mõju osas **ei ole võimalikud** – süsteemne kontroll puudub.

- Sellisel kujul võib FSC märgisega puit **pärit olla tegelikult raadatud metsamaadelt**, kusjuures **seda ei suudeta tõhusalt eristada** tavapärasest majandusmetsast.

Riski leevendamise meetmed – FSC EPKT ettepanekud:

1. **Kehtestada sõltumatu põlisrahvaste kontrollimehhanism**, mis võimaldab jälgida ja vajadusel peatada puidu müüki, mis pärineb raadatud või kõrge väärtusega (HCV) aladelt.
2. **Täpne päritolu tõendamine FSC tarneahelas**, sh metsamajandamise ajamärkide sidumine ruumilise planeeringu ja raieloa tüübiga.
3. **Erinev käsitus RMK koguraie statistikas**, kus peab olema selgelt eristatud:
 - raadatud metsast pärinev puit,
 - tavapärasest majandusmetsast pärinev puit,
 - taastamis- ja hüvitusraiete puit.
4. **Eristus FSC süsteemis**: puit, mis pärineb loodusmetsade hävitamisest infrastruktuuri huvides, **ei tohi saada kontrollitud puidu või FSC sertifitseeritud materjali staatust**.
5. **FPIC nõude täitmine iga suurema raadamise puhul**, eriti juhul, kui tegu on riigimaaga, mis asub ajaloolisel põlisrahva territooriumil.

Järeldus:

Riski indikaatori 56 puhul ei ole tegemist vaid potentsiaalse ohuga – **raadamine on Eestis reaalne, kasvav ja põlisrahvaste eluruumi hävitav nähtus**, mida FSC standard ei tohi ignoreerida ega „ära pesta“ statistika ja formaalsete dokumentide abil. Kui puidu päritolu ei suudeta tõendada, **kaotab FSC sertifikaat usalduse** kogukondade ja rahvusvahelise üldsuse silmis.

Indikaator 58 - Kõrge bioloogiline mitmekesisus, sealhulgas globaalsel, regionaalsel või riiklikul tasandil olulised endeemsed, haruldased ja ohustatud liigid on tuvastatud ja säilitatud (HCV1).

Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):

Riski indikaator 58 toob esile **FSC Eesti standardi kõige tundlikuma ja korvamatuma valdkonna** – elurikkuse tegelik ja pöördumatu kadu, mille põhjustavad metsade intensiivne majandamine ja teadmatus HCV-alade (High Conservation Value) tegelikust asukohast.

Eestis on suurem osa kaitsealustest liikidest seotud metsadega. Linnudirektiiviga kaitstud 76 metsalinnuliigist on vaid 19 liigi seisund soodne. **Metsalindude kompleksindeksi** (FOBI, EST-FOBI) langus on aastatel 1983–2018 ulatunud 26%-ni. Keskmiselt väheneb pesitsevate metsalindude arv **42 000–58 000 paari aastas**. Langus on eriti tugev **okasmetsades ja paiksetel liikidel**, mis viitab selgelt **Eestis aktuaalsetele põhjustele** – eelkõige lageraie, kuivendus, pesitsusperioodi häiring ja elupaikade hävimine.

Raiete mõju lindudele ja muule elustikule suureneb pesitsusperioodil. Kuigi **riigimetsades kehtib “linnurahu”** 15. aprillist 30. juunini, ei ole see dokumenteeritud ega tõendatav. **Erametsades** selline piirang puudub. Seetõttu toimuvad raied just ajal, mil elurikkuse taastootmisvõime on kõige tundlikum.

Kriitiline risk on seotud ka asjaoluga, et väljaspool kaitsealasid on **enamik HCV1 alasid inventeerimata**. See tähendab, et ka parima tahtmise korral **ei saa metsaomanik ega puidu ostja teada**, kas kavandatav raie hävitab elupaiga või mitte.

Ahelreaktsioon ja teadmatus:

1. **Teadmatus HCV-aladest** → põhjustab raie otsust valedel andmetel.
2. **Raie pesitsusajal** → hävitab pesad ja toitumisalad ning katkestab ökosüsteemi toimimise.
3. **Puidu müük ilma päritolu tõenduseta** → võimaldab hävingust pärit puitu FSC sertifikaadi all „puhastada“.

FSC EPKT seisukoht:

FSC ei saa olla bioloogilise mitmekesisuse hoidja, kui:

- elupaiku ei ole inventeeritud;
- raie toimumise aeg pole dokumenteeritud;
- kogukondade teadmisi ei ole kaasatud;
- ja puudub usaldusväärne, keskne järelevalvestruktuur.

Riski leevendamise meetmed – FSC EPKT ettepanekud:

1. Kohustuslik HCV inventuur enne iga raiet

Iga raielank tuleb inventeerida enne raietööde algust, sõltumata sellest, kas ala on kaitse all või mitte. Inventuur peab hõlmama HCV1 väärtusi – kaitsealuseid liike, elupaiku, ökoloogilisi struktuure. Raie ei tohi alata enne, kui sõltumatu inventuuriaruanne on kinnitatud.

2. Raiepäeviku pidamise kohustus

Iga raietöö kohta tuleb pidada **raiepäevikut**, mis sisaldab:

- tööde alguse ja lõpu täpseid kuupäevi ja kellaaegu;
- fotosid enne raiet, raie ajal ja pärast raiet;
- kasutatud tehnika ja töömeetodite kirjeldust.

3. Tööde ja materjalide akt

Pärast tööde lõpetamist koostatakse **tööde ja saadud materjalide akt**, mis sisaldab:

- tööde kirjeldust ja mahtu,
- saadud puidu kogust ja liiki,
- asukohta ja inventeeritavat tulemit,
- **keskse institutsiooni** (nt Keskkonnaamet või volitatud sõltumatu FSC üksus) **kinnitust** selle kohta, et töö on toimunud vastavuses standarditega ja dokument on tõene.

4. Linnurahu kinnitus eraldi vormina

FSC süsteemis peab olema nõutav „**Linnurahu kinnitus**“, mis tõendab, et raie ei toimunud 15.04–30.06. Kui seda ei esitata, ei saa puidu päritolu lugeda kontrollituks.

5. Põlisrahvaste teadmiste ja kogukondliku kontrolli kaasamine

FSC peab ametlikult **tunnustama põlisrahvaste rolli** HCV-de määramises. Nende teadmised paiksetest liikidest, pühamutest, elupaikadest ja ohutsoonidest tuleb dokumenteerida ja siduda EELIS andmebaasiga (luues **kogukondliku HCV-mooduli**).

6. HCV väärtuste kordushindamine iga 5 aasta järel

Metsa elurikkuse hindamist tuleb regulaarselt ajakohastada, eriti pärast suuremaid häiringuid või majandustsükleid.

Järeldus:

Riski indikaator 58 ei käsitle pelgalt „elurikkuse säilitamist“, vaid **bioloogilise hävingu pidurdamise kriitilist vajadust**. Kui FSC süsteem ei suuda tagada HCV väärtuste reaalselt tuvastamist ja kaitset, siis:

- sertifikaat kaotab usaldusväärsuse,
- kogukonnad kaotavad elupaigad,
- ja ökoloogilised süsteemid kaotavad taastumisvõime.

FSC EPKT rõhutab, et:

- ilma inventeerimis-, dokumenteerimis- ja kinnituskohustuseta ning ilma kogukondliku ja teadusliku koostöömõjuga, ei ole Indikaator 58 risk leevendatav, vaid realiseerub korvamatult.

Kategooria: Kõrged kaitseväärtused

Indikaator 60 - Haruldased ja ohustatud ökosüsteemid ja elupaigad on teada ning kaitstud või säilitatud (HCV3).

Riski kirjeldus (FSC EPKT seisukoht):

Eestis on ohustatud ökosüsteemide ja haruldaste metsaelupaikade tegelik olukord **kriitiline**, vaatamata formaalsele kuuluvusele Natura 2000 võrgustikku või vääriselupaikade registritesse. Probleem ei seisne mitte ainult andmete puudumises, vaid **terminoloogilises eksitamises ja metsamajanduse tegelike praktikate varjamises uussõnadega**.

„Uuendusraie“ kui eksitav mõiste:

Praeguses praktikas kasutatakse süstemaatiliselt **lageraie õigustamiseks** mõistet „**uuendusraie**“, mis ei tähenda midagi muud kui **täielikku maapinna paljaks raiumist**, mille tagajärjeks on:

- ökosüsteemi häving ja pinnase häiritus,
- elupaikade järsk katkemine,
- metsa elurikkuse ja loodusliku arengujärje hävimine,
- puuliigilise ja vanuselise mitmekesisuse asendamine **monokultuurse istandusega**.

Seda esitatakse avalikkusele kui „**uuendust**“ ja „**tulevikku suunatud metsamajandust**“, kuigi reaalsuses tähendab see **elupaikade lammutamist ja ökoloogilise järjepidevuse katkestamist**. Termin „**uuendusraie**“ on **propagandistlikult kasutatav eufemism**, mis võimaldab jätkata lageraieid ka nendel aladel, kus tegelikult kehtivad loodusväärtuste säilitamise eesmärgid.

Natura metsaelupaigad ja vääriselupaigad – andmeteta kaitse on näiline:

- **9020, 9050, 9060, 9070, 91D0, 91E0, 91F0** – ebapiisava seisundihinnanguga elupaigad (U1),
- **9010, 9080** – seisundihinnang: halb (U2),
- Ainult **9180** elupaigatüübil on soodne (FV) staatus.

Enam kui **49% Natura alade metsadest on inventeerimata**, mis tähendab, et:

- neile ei ole kehtestatud asjakohast kaitsekorda,
- elupaiku võib raiuda teadmatusest või tahtlikult,
- seadusandlik raamistik lubab erandeid isegi kaitsealade piiranguvööndites.

Euroopa Komisjon algatas 2021 rikkumismenetluse Eesti vastu, kuna Natura metsaelupaikade raied toimusid ilma eelneva Natura hindamiseta.

Vääriselupaikade süstemaatiline häving:

- Aastatel 2010–2019 hävis riigimaal hinnanguliselt 5700 ha vääriselupaiku, sageli FSC sertifikaadi all.
- 1,5 miljonit tihumeetrit vääriselupaikadest pärinevat puitu müüdi säästvalt majandatud puiduna, hoolimata sellest, et tegemist oli inventeerimata ja õiguslikult kaitsmata aladega.

RMK-le viidatud rikkumised FSC standardi suhtes 2018. a auditi ei viinud tegelike sanktsioonideni, vaid taandusid menetluslikule vaidlusele. Selline süsteemne vastutamatus on kahjustanud nii FSC usaldusväärsust kui ka tegelikku looduskaitset.

FSC EPKT seisukoht – ökosüsteemide säilitamine ei ole võimalik eksitava süsteemiga:

1. **Lageraie tuleb nimetada lageraieks.** „Uuendusraie“ kasutamine peab olema keelatud HCV alade kontekstis, sest see varjab ökoloogilist hävitust.
2. Natura metsaelupaigad ja vääriselupaigad peavad olema täielikult inventeeritud enne raie.
Ilma andmeteta ei ole võimalik määrata kaitsevajadust ega hinnata, kas tegevus kahjustab haruldasi kooslusi.
3. Raie on keelatud kuni HCV3 väärtused on selgelt kaardistatud ja kinnitatud.
FSC süsteemis ei tohi toimuda raie enne:
 - väliinventuuri,
 - tööde dokumenteerimist,
 - keskselt kinnitatud looduskaitseanalüüsi.
4. **Püsimetsanduse põhimõtted on keskse tähtsusega.**
FSC EPKT rõhutab:
 - monokultuuri istandused ei tohi saada sertifikaati;
 - metsa uuendamine tähendab mitmekesise, eri vanuses ja eri liigilise koosluse loomist.
5. **Kõrge kaitseväärtusega ökosüsteemide puhul tuleb loobuda rasketehnika kasutamisest metsamajanduse tsüklis ja liikuda püsimetsanduse põhimõtete suunas.**
Metsad, millel on HCV3 väärtus, peavad olema metsamajanduslikult puutumatud – mitte ainult formaalselt, vaid ka sisuliselt.

Ettepanekud ja nõuded:

- **Inventeerimiskohustus:** kõik Natura metsaelupaigad ja vääriselupaigad, sh potentsiaalsed, tuleb enne raie kaardistada.
- **Terminoloogiline läbipaistvus:** FSC standardi tekstis tuleb sõnaselgelt eristada „lageraie“ ja „uuendusraie“ ning keelustada eksitava terminoloogia kasutamine HCV puhul.
- **Raie keeld ilma eelneva sõltumatu kinnitamiseta.**
- **Püsimetsanduse eeliskohustus FSC süsteemis** – püsivalt elurikkust toetav majandamisviis peab saama normiks, mitte erandiks.

Järeldus:

Riski indikaator 60 osutab süsteemsele ja keelelisele probleemile: **elupaikade häving toimub mitte ainult teadmatusest, vaid ka teadliku sõna manipulatsiooni kaudu.** "Uuendusraie" kui keeleline vale õigustab tegevusi, mille ökoloogiline kahju on pöördumatu.

FSC EPKT seisukoht on selge:

- FSC standard peab **tõrjuma eksitavat terminoloogiat,**
- **toetama püsiva, mitmekesise ja kogukondlikult toetatud metsanduse mudelit,**
- ning **välistama lageraie kui vaikimisi lahenduse HCV3 aladel.**

Indikaator 61 - Looduslikud elutalitlused on tuvastatud ja kaitstud

Riski kirjeldus

Eestis on märkimisväärne osa metsadest seotud **loodusliku veerežiimi säilitamise ja pinnase stabiilsuse** tagamisega. Umbes 24% metsadest kasvab turvasmuldadel ning ligi 36% liigniisketel mineraalmuldadel. Selle tulemusena on ligikaudu veerand metsamaast kuivendatud. Viimastel kümnenditel on intensiivistunud kuivendussüsteemide rekonstrueerimine, millel on oluline mõju **valgaladele**, veetasakaalule ja **looduskeskkonna elutalitluste** kestlikkusele.

Kuivendussüsteemidest kanduvad veekogudesse märkimisväärsed kogused hõljumit ja toitaineid, eriti fosforit ja lämmastikku, mis halvendab veekeskkonna seisundit. Samal ajal kiireneb turvasmuldade lagunemine ja suureneb süsiniku eraldumine atmosfääri. Kõik see häirib **loodustalitluse tasakaalu**, sealhulgas veetsüklit ja kohalike liikide kooslusi.

Sobimatud raieajad ja rasketehnika kasutamine erosioonitundlikel aladel (nt niisked nõlvad ja veekogude lähialad) süvendavad kahjustusi. Pinnase tihendamine ja loodusliku veevoolu tõkestamine põhjustavad pöördumatuid muutusi **looduslikus maastikus**.

FSC EPKT seisukohad riskiindikaatori 61 kohta

Teema: Looduslike elutalitluste kaitse – valgalad, erosioonitundlikud alad, veerežiim ja FPIC

1. Põlisrahvaste õigused elutalitlusele

FSC EPKT rõhutab, et **looduslikud elutalitlused** – nagu puhta vee ringlus, allikate säilimine, erosiooni pidurdamine, muldade viljakus ja mikrokliima reguleerimine – on **eluliselt tähtsad** ka põlisrahvaste kultuurilise ja majandusliku järjepidevuse seisukohalt.

Nende kahjustamine ilma **eelneva, vaba ja teadliku nõusolekuta (FPIC)** kujutab endast rahvusvahelise õiguse rikkumist, eeskätt ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsiooni artikleid 25–32 ja ILO 169 konventsiooni.

2. Kuivendussüsteemid kui süsteemne oht

Ilma põlisrahvaste teadmata ja osaluseta rajatud või rekonstrueeritud kuivendussüsteemid toovad kaasa muutusi, mis hävitavad **kohaliku looduskeskkonna looduslikku tasakaalu**, sh:

- allikate ja niiskusalade kuivamine;
- sookoosluste hävimine;
- metsa- ja heinamaade veerežiimi muutus;
- kultuuripõhiste pühapaikade hääbumine.

3. Infrastruktuur kui elutalitluse katkestaja

FSC EPKT hindab kõrgelt riskantseks järgmisi arendusi:

- Rail Baltic koos rajatiste, tee- ja pinnasetöödega;
- elektriliinid, trafopunktid, kaevandused, suured tuulepargid;
- kuivendusteed ja tööstusmaastiku levik.

Need kõik toovad kaasa **püsivad muutused loodusliku elutalitluse tsüklites** – vesi, muld, taimkate ja vaimne side maaga katkestatakse.

4. FPIC-põhimõtte rakendamine loodustalitluse säilimiseks

Standardi rakendamine nõuab:

- **eelnevat ja dokumenteeritud nõusolekut (FPIC)** enne loodusmaastiku muutmist;
- **mõjuanalüüse**, mis sisaldavad lisaks keskkonnamõjule ka kultuurilise ja sotsiaalse talitluse kaotuse riski;
- **kogukondlikku osalust** valgalade ja metsade majandamisel.

5. Ettepanekud riskihindamise metoodikale

1. **Kõrge risk** määrata kõikjal, kus elutalitluslik tasakaal (vesi, nõlvad, niiskus, muld) on juba häiritud või ohustatud.
2. **FPIC lisamine riskiindikaatori alammõõdikutesse:**
 - kas kogukonda on teavitatud ja kaasatud;
 - kas mõju kultuurilistele sidemetele ja loodustalitlusele on hinnatud.
3. **Ajapiirangud rasketehnikale:**
 - keelata töö kevad-suve üleujutuste ja sula ajal;
 - kehtestada nõlvade ja niiskusalade kaitsevööndid.

Indikaator 62 - Kohalike kogukondade ja põlisrahvaste majanduslik ja kultuuriline sõltuvus metsamaast on arvesse võetud

Riski kirjeldus

Eesti ajaloolistel Maadel, sh Viru-, Saare-, Pärnu-, Viljandi-, Järva- ja Läänemaal, on säilinud traditsiooniline sidusus metsaga mitte ainult kultuurilisel ja vaimsel tasandil, vaid ka praktilise elulaadi ja kogukondliku majandamise kaudu. Mets ei ole nende kogukondade jaoks pelgalt loodusressurss, vaid **elukeskkond**, mis toetab **elatusvõimet, kultuuri järjepidevust ja identiteeti**.

Tänane metsapoliitika – mille keskmes on **tööstuslik lageraie, intensiivne raiepraktika ja erametsade konsolideerumine suurkorporatsioonide kätte** – ei taga piisavalt põlisrahvaste ja kogukondade õigust oma Maade elatusallikatele. **Piirangud ehituspuidu, küttepuude ja looduse andide otsetarbelisel kasutamisel**, samuti metsa- ja ehituslubade bürokraatlikud takistused ohustavad kultuuripõhist elulaadi.

Korilus (marjad, seemned, ravimtaimed), metsavesi, käsitöömaterjalid ja ehituspalgid on elu jätkusuutlikkuse tuum. UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud **Võrumaa suitsusaun ja Soomaal valmistatav ühepuulootsik** sõltuvad otseselt loodusliku metsamaterjali vabast kättesaadavusest. Samuti on mitmes kogukonnas oluline **vaimne ja tervendav seos pühapaikadega ja allikatega**, millest võetakse vett nii joogiks kui raviks.

FSC EPKT seisukohad riskiindikaatori 62 kohta

Teema: Põlisrahvaste elatusallikad, püsimetsad, elujõulised segametsad ja traditsioonilised ehitusviisid

1. Õigus elatusallikale oma maal

FSC Eesti Põlisrahvaste Koostöökogu Toimkond rõhutab, et metsamaa kasutamise aluseks ei saa olla ainult turu- või tööstusloogika. Põlisrahvad vajavad **õigust otseselt kasutada oma Maade metsi elatusallikana**. Põlisrahvastele tuleb tagada õigus kasutada metsi järgmistel eesmärkidel:

- isiklikuks ja kogukondlikuks kasutuseks vajaliku ehitusmaterjali (palgi) hankimine;
- küttepuude kogumine;
- loodusliku toidulisa (marjad, seemned, ravimtaimed) korjamine;
- traditsioonilise elulaadi jätkamine (sh karjakasvatus ja käsitöö).
- ehitusmaterjal (sh palkhooned, ait, saun jms);
- küttepuu otsetarbeks;
- korilus ja looduse andide kogumine;
- karjakasvatus, käsitöö ja muud traditsioonilised elatusviisid.

2. Eelistus osalemiseks metsade majandamisel

Põlisrahvaste ühis deklaratsioonis (sh **Saarlaste, Virulaste, Läänlaste jt**) on rõhutatud, et **põlisrahvad soovivad ise osaleda oma Maade metsade majandamises**, järgides oma maailmavaadet ja loodushoidlikku põlvkondadevahelist vastutust.

FSC standard peab võimaldama:

- kogukondade kaasamist ja otsustusõigust;
- eelistuspõhimõtte rakendamist maakasutuslepingutes;
- FPIC põhimõttel antavat eelistust kohalikele kogukondadele metsa majandamisel.

3. Püsimetsade ja segametsade eelistus

FSC EPKT seisukoht on, et **lageraie-põhine majandamine tuleb asendada püsimetsandusliku lähenemisega**, kus rakendatakse hooldus- ja valikraiet, mis:

- toetab **elujõuliste segametsade** säilimist ja kujunemist, kus on esindatud leht- ja okaspuud;
- tagab **elupaikade järjepidevuse**, mulla viljakuse ja loodusliku taastootmise võime;
- loob tingimused väikese mahuliseks hooldusraieks ning puude valikraieks, mis võimaldab **ehituspalgi** ja **väärtusliku puidu** saamist ilma keskkonda hävitamata.

4. Traditsioonilised palkehitised ja hajaasustus

FSC EPKT peab oluliseks, et **FSC standardis ning Eesti metsapoliitikas tervikuna** võimaldaks põlisrahvastel tegutseda ilma liigsete bürokraatlike tõketeta ja arvestataks:

- põlisrahvaste õigust ehitada **traditsioonilisi hooneid** – palkelamuid, aitu, saunu, lautasid, suitsusaunu jms;
- loodusmaterjalide otsetarbimist oma metsamaal või kogukonnametsas;
- ilma bürokraatlike tõkete ja liigsete maksustamissüsteemideta;
- elulaadi jätkusuutlikkust hajaasustuses, kus puudub alternatiiv tehasepuidule ja kus **kultuuriline järjepidevus** sõltub looduslikult hangitavast materjalist.

5. Ettepanekud riskihindamisele

FSC EPKT soovitab:

1. Määratleda kõrge risk neis piirkondades, kus:
 - põlisrahvastel puudub ligipääs metsadele või nende kasutamine on piiratud;
 - puudub mehhanism metsade ühismajandamiseks kogukonna kaudu;
 - lageraie ohustab piirkonna sotsiaalset, kultuurilist ja ökoloogilist sidusust.
2. Lisada FPIC hindamisesse komponent:
 - kas põlisrahval on võimalus osaleda metsa kasutusotsustes;
 - kas metsapoliitika toetab või pärsib traditsiooniliste hoonete püstitamist.

Õiguslik raamistik ja riskide leevendamise meetmed

Eesti ei ole ratifitseerinud ILO 169 konventsiooni, kuid on ühinenud UNDRIPiga. Siseriiklikud rakendusmehhanismid puuduvad. Seetõttu peavad FSC metsamajandusorganisatsioonid iseseisvalt rakendama:

1. **Sidusrühmade kindlakstegemine** (nt deklaratsioonid, veebilehed, kogukondade osalused);
2. **FPIC protsessi rakendamine** vastavalt FSC rahvusvaheliste juhiste;
3. **HCV5 ja HCV6 hindamine ja kaardistamine** koostöös kogukondadega;
4. **Kaitsekava koostamine ja elluviimine**, sh puhvervööndid ja ligipääsualade tagamine;
5. **Dokumenteerimine ja seire**, sh FPIC-i, kaardid, lepingud ja koosolekute protokollid;
6. **Koolitus- ja sisemenetlused** töötajatele ja kolmandatele osapooltele;
7. **Kontrolli- ja läbivaatemehhanismide kehtestamine**, sh vastutav isik ja aastane ülevaatus.

Riskitase: Kõrge

Indikaator 63 - Põlisrahvaste, kohalike kogukondade õigused & HCV6 kaitse

1. Indikaatori sisu

Indikaator 63 hõlmab põlisrahvaste ja kohalike kogukondade õiguste:

- määratlemist, dokumenteerimist ja tunnustamist maa/territooriumide kasutamisel,
- ressursside ja hõlmatud kultuuriliselt/ajalooliselt/sakraalselt tähtsate paikade (HCV6) kaitset.

2. Riski kirjeldus

2.1 Seadusandluse puudujäägid

Eesti õigus ei erista kogukondlikku või ajaloolist maaõigust eraisiku- või riigiomandist, mis muudab FPIC-rakenduse juriidiliselt haavatavaks.

2.2 FPIC protsessi struktuuri lüngad

FPIC nõue on FSC standardis (Põhimõtted 3–4, IGI 3.x/4.x), ent puudub selge raamistik nagu teavitamine, osapooled, ajakava jm .

2.3 Kaardistamise piiratus

Maaõiguste ja kultuuripaikade kaardistus on heterogeenne, osaliselt suuline ja punktina kontekstist välja võetud – PGIS metoodikat ei rakendata.

2.4 Standarditega mittesüsteemne kooskõla

UNDRIP, ILO 169, FSC IGI, FPIC jms nõuded ei ole tavapõhises rakenduses täielikult integreeritud

https://fsc.org/sites/default/files/2020-07/FSC-GUI%2030-003%20EN%20V2-0_Draft%20V2.0.pdf

2.5 HCV6 spetsiifilised riskid

- Eesti registris on ametlikult 560–840 looduslikku pühapaika ning hinnanguliselt kuni 3000 kaardistamata kohta.
- 2018–2024 raiuti ~400 ha kultuuriliselt tundlikul alal, sealhulgas RMK tegevuse tõttu <https://news.err.ee/1609285365/fsc-certification-in-danger-of-disappearing-in-estonia>
- Maardu Hiiemetsa kaitseala näide: hüpik kaitseala tilgutab süsteemi praaki <https://news.err.ee/1608546877/ministries-to-join-forces-to-protect-historical-natural-sacred-sites>
- Maa sihtotstarve metsa- või põllumajandusmaana suurendab majanduslikku survet.

- Pühapaikade haldusinfo ja riikliku kaitse tühimik (kaardistus metaandmetena, punktpiirkonna asemel tervikuna).

3. Rahvusvaheline kontekst

- FSC standard (Eesti FSC-STD-01-2024) nõuab õiguste tuvastamist ja kaitstavat planeerimist koostöös kogukondadega
<https://ee.fsc.org/sites/default/files/2024-09/FSC-STD-EST-01-2024%20FINAL%20DR AFT%20FOR%20APPROVAL.pdf>
- FPIC on FSC-strateegia keskel – nõuab vaba, eelnevat ja teadlikku nõusolekut .
- IUCNi ja UNESCO juhised Eesti pühapaikade kaitseks on aktuaalsed, riiklikul tasandil alates 2008https://www.silene.org/wp-content/uploads/2018/10/Conserving_sacred_natural_sites_Estonia.pdf
- UNDRIP artikkel 10, 26, 27, ILO C169 nõuded eeldavad konsultatsiooni ja nõusolekut kahjustusteks https://en.wikipedia.org/wiki/Free%2C_prior_and_informed_consent.

4. Üldised leevendusmeetmed

1. Seadusandliku baasi tugevdamine

- Tunnustada “kogukondlikku maaõigust”, laiendada HCV6 kaitset, sätestada turvavööndid Muinsuskaitseseaduses.
- PGIS tulemused sisendada seadusloome alusdokumentatsioonina.

2. FPIC raamistik

- Defineerida ajakava, osapooled, protseduurid, digiregistri nõuded, audit-logid, lahkumisõigus, koolitus, kolmanda osapoole osalus.
- Välja töötada protokoll, mis hõlmab ka pühapaika eestkostjate tingimusi.

3. PGIS-põhine kaardistus

- Piloot-PGIS 2–3 piirkonnas, kogukond juhib andmekogumist, ruumilist markeerimist ja terviku määratlemist.

4. HCV6-riskiplokk ja planeerimine

- Lisada igasse metsakavasse HCV6 riski hindamine, pühapaikade eestkostjate kaasamine (Maavalla Koda, Taarausulised).
- Detailplaneeringud, ümbritsevad turvavööndid, raie peatamine FPIC eelnõu osana.

5. Auditeeritavus ja seire mehhanismid

- Auditi nimekiri FPIC ja HCV6 aluste alusel, kolmanda osapoole kontroll (kultuuriministeerium).
- Igakuine/aastane PGIS ja FPIC logide ülevaatus.

6. Koolitus & teadlikkuse tõstmine

- HCV6- ja FPIC koolitused RMK-le, teenusepakkujatele, kogukondadele.
- Avalik teavitus pühapaikade ruumilisest väärtusest, piiranguvöönditest ja konsulteerimise kohustusest.

7. Auditeeritav FPIC-leping

- Digilepingud: osapoolte info, tasud, tingimused, monitooring, keeldumised, auditi logid.

5. Kokkuvõtte tabel

Risk	Leevendus
Seaduse lünk	Muuta Muinsuskaitseseadust, luua kogukondlik maaõigus
FPIC struktuuritus	FPIC raamistik, koolitus, audit, kolmas osapool
Eraldi Kaardistus	Ühine ruumilise kaitse ja piiranguvööndite rakendus
Ruumilise kaitse puudumine	Detailplaneering, HCV6 turvavööndid
Dokumentatsiooni puudumine	Digilepingud ja auditilogid
Auditi puudulikkus	FPIC peatamine, auditeeriv sõltumatu kolmas osapool, kontroll-nimekirjad
Teadmatus	Koolitus, teabe levitamine

FSC EPKT Ettepanek – Karistusseadustiku täiendamiseks:

Uus § __- Looduslike pühapaikade tahtlik hävitamine

1. Kui isik või isikud *koos* või *grupina* pahatahtlikult ja teadlikult hävitavad, kahjustavad või kasutavad vääralt põlisrahvastele ja kogukondadele olulisi looduslikke pühapaiku, millega tekitatakse laiaulatuslik või kestva mõjuga kahju, karistatakse:
 - **ametiisikut** kuni **5 aasta** pikkuse vangistusega;
 - **ülejäanud isikuid** kuni **3 aasta** pikkuse vangistusega.
2. Lisaks vangistusele rakendatakse:
 - kultuuriväärtuse taastamise ja rekonstrueerimise kohustus;
 - rahaline trahv;
 - ärikeelu ja metsatööde peatamise piirangud rikkumise ajaks;
 - vara konfiskeerimine, mida on kasutatud süüteo toimepanemisel või vara, mis on saadud läbi pühapaikade kahjustava tegevuse.
3. Süüteo teatades peab riik tegema koostööd metsakaitse- või kultuuriametiga, et korraldada tõsisemaid kriminaaluurimisi ja kaitsemeetmeid.

Taust ja juriidiline alus

- KarS § 107 „**Kultuuriväärtuste vastu suunatud rünne**“ võimaldab 1–5 aastast vangistust mälestisena kaitstava vara kahjustamise eest: riigiteataja.ee.
- KarS § 354–359 käsitlevad keskkonnakahjustusi (puude raiumine, looduskaitse nõuete rikkumine) – karistused ulatuvad trahvist kuni 5 aastase vangistuseni.
- Euroopa Liidu direktiiv (CELEX 32024L1203) nõuab efektiivseid, proportsionaalseid ja heidutavaid karistusi keskkonkuritegude eest; karistusraamistik peab sisaldama vabaduse kaotust, trahvi, kahju hüvitamist ja töökeeldu karistusseadustik.juuraveeb.ee

Põhjused ja mõju

- Viidates RMK pühapaikade puhul tehtud ~400 ha lageraie näidetele, on aeg karmistada normi, et teha selge vahe intellektuaalse ja kultuurilise rikkumise ning tavalise keskkonnakahju vahel.
- Ametisikute (nt RMK juhid) süveneva rikkumise puhul tuleb eristada nende vastutust – seetõttu eristatakse ametisikut ja teisi isikuid.
- Rangemate meetetega (vangistus, rekonstruktsioon, konfiskeerimine) luuakse selge risk ning vastutus ametisikutele ja ettevõtetele.

Kokkuvõte

Ettepanekud sisaldavad:

- **5 aastat vangistust ametisikutele, 3 aastat teistele;**
- **lisakaristused:** hüvitused, trahvid, konfiskeerimine, töö- ja tegevuspiirangud;
- Kooskõlas olemasolevate sätetega (KarS § 107 ja § 354+), luues selge eristuse kultuuri- vs keskkonnavastase teoga.

FSC EPKT Ettepanek SEADUSEELNÕU algamiseks

Karistusseadustiku täiendamise ja põlisrahvaste inimõiguste kaitse seaduseelnõu

SELETUS:

Eelnõu eesmärk on kooskõlastada Eesti õiguskord Euroopa Parlamendi resolutsiooni (2018/2006(INI)), ILO 169 konventsiooni ning ÜRO Põlisrahvaste Õiguste Deklaratsiooniga, tagades põlisrahvaste inimõiguste kaitsjate turvalisuse.

1. Karistusseadustikku täiendatakse uue paragrahviga:

§ Põlisrahvaste inimõiguste kaitsjate kriminaliseerimise keeld ja kaitse

(1) Põlisrahvaste hulka kuuluvat isikut või nende poolt volitatud kaitsjat ei tohi kriminaliseerida, represseerida ega karistada tegevuse eest, mis on suunatud põlisrahvaste kollektiivsete õiguste, sh maaomandiõiguse, keskkonna, pühapaikade, kultuuri, keele ja elulaadi kaitseks tingimusel, et:

1) tegevus on kooskõlas rahvusvahelise õiguse normidega;

2) tegevus ei ole suunatud vägivalla õhutamisele ega eluohtlike tagajärgede tekitamisele.

(2) Kriminaaluurimise algatamisel põlisrahva õiguste kaitsja suhtes tuleb viivitamata hinnata tegevuse legitiimsust inimõiguste kaitse seisukohalt. Kui on alust eeldada, et tegevus oli meeleheitlik väljendus elulisest ohust, tuleb jätta uurimine algatamata või lõpetada.

(3) Ametiisik, kes korduvalt ja tahtlikult algatab alusetuid menetlusi põlisrahvaste inimõiguste kaitsjate vastu, või kes eirab süütegude uurimise kohustust nende suhtes toimepandud vägivalla korral, karistatakse kuni 5-aastase vangistusega.

Alternatiivkaristused põlisrahvaste liikmetele

(1) Põlisrahvaste liikmete suhtes kriminaalkaristust määrates tuleb võtta arvesse nende kultuurilist, majanduslikku ja sotsiaalset tausta ning kogukondlikku õigustunnet.

(2) Kui on tuvastatud, et süütegu on toime pandud seoses põlisrahvaste elulise huvi, sealhulgas maa, keskkonna, pühapaiga või keele kaitsega, tuleb eelistada vangistuse asemel muid karistusviise, sealhulgas kogukonnapõhist käendust ja lepitust.

(3) Süüdimõistmisel peab kohus põhjendama, miks ei olnud võimalik kohaldada alternatiivkaristust, arvestades põlisrahvaste õiguste rahvusvahelise õiguse järgset erilist kaitset.